

הגדה של פסח
כיד המלך

**פירוש הגר"א משולב בהגדה
בתוספת הערות וחדושים, המאירים את
עיני הלמדנים והפשטנים**

**הוצאה ראשונה תשס"ח ירושלים
הוצאה שניה תשע"ב ירושלים
הוצאה שלישית תשע"ג ירושלים**

**ישראל מאיר בן ר' יעקב ספרא
חתן ר' אריה לייב היימאן זצ"ל
ירושלים**

972(0)52-7177162

972(0)72-2305410

אין זכויות שמורות

אפשר להעתיק

ולצלם ולהפיץ

רק ברצון לב

ושמחה!

הגדה של פסח כיד המלך

ארבע כוסות כנגד מה:

¹ כותב הגר"א: הד' כוסות הם כנגד הד' גאולות. והד' גאולות הם והוצאתי והצלתי וגאלתי. ובגאלתי הם שתיים, בזרוע נטויה ובשפטים גדולים. ומה שאמרו בכל מקום הד' מלקחתי (אתכם לי לעם, שהוא מתן תורה) הוא ט"ס בכל מקום, שא"כ היה צריך למנות גם כן והבאתי (אתכם אל הארץ).² לשם יחוד³ קב"ה ושכינתיה הריני בא לקיים את מצוות שתיית הכוס הראשון מארבע כוסות שתיקנו חכמים כנגד השלב הראשון של יציאת מצרים, כמו שכתוב: "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים", שהוא השלב שבו פסק מבני ישראל שיעבוד הלבנים וכל עבודתם בפרך.⁴ והוא כנגד דרגת עבודתנו בעולם הזה, שצריך להתקדש עצמו בעולם הזה, שלא נהיה משועבדים לעבודת העולם הזה בדרגה של שעבוד לבנים ועבודת פרך.⁵

---

¹ המילים המודגשות הם פירוש הגר"א. ההערות למטה הם משא ומתן בדברי הגר"א, ועוד חידושים.

² ונראה ליישב את השיטה המקובלת, ש"ולקחתי" הוא מארבע לשונות גאולה. ז"ל הפסוק (שמות ג, יא): "ויאמר משה אל האלהים מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים." מבאר רש"י: שהשאלה "וכי אוציא את בני ישראל ממצרים?" "מה זכו ישראל שיעשה להם נס ואוציאם ממצרים?" והקב"ה עונה למשה בפסוק הבא "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה." מבאר רש"י: "דבר גדול יש לי, שהרי עתידים לקבל את התורה על ההר הזה לסוף שלשה חודשים שיצאו ממצרים". וכיון שכל זכות יציאת מצרים הוא קבלת התורה, לכן "ולקחתי" שייך ליציאת מצרים, והוא אחד מלשונות הגאולה. מה שאין כן "והבאתי", שאיננו זכות שעבודה יצאו ממצרים, ולכן איננו שייך ליציאת מצרים, ואיננו מלשונות הגאולה. וכן רואים לדורות, שעם ישראל יכול להתקיים רק על ידי התורה, גם בלי ארץ ישראל; אבל לארץ ישראל בלי התורה אין קיום.

זאת ועוד: התורה תולה את יציאת מצרים ב"ולקחתי", ז"ל הפסוק (שמות ו, ז): "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים". התורה אומרת לנו, ששלמות ההבנה שה' הוציא אותנו ממצרים תלויה במתן תורה. מה שאין כן "והבאתי", אין תלויה בזה ההבנה שה' הוציא אותנו ממצרים, ולכן אין הוא מלשונות הגאולה.

³ לשם יחוד לפי פירוש הגר"א.

⁴ עיין עמק דבר (שמות ו, ו) שהוא ממכת ערוב.

⁵ לשון הגר"א: "ראשון הוא קידוש נגד עולם הזה, שצריך להתקדש עצמו בעולם הזה".

הגדה של פסח כיד המלך

קדש

בשבת מתחילין:

וְיִהי עֶרֶב וְיִהי בֶקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי. וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צָבָאָם.
וַיְכַל אֱלֹקִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֶּת בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי מְכֹל מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה. וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת יוֹם
הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ כִּי בּו שַׁבַּת מְכֹל מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא
אֱלֹקִים לַעֲשׂוֹת.

בחול מתחילין:

סִבְרֵי מְרַנֵּן וְרַבֵּנֵן וְרַבּוֹתֵי

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן.
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹ מְכֹל עִם
וְרוֹמְמָנוּ מְכֹל לְשׁוֹן וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וַתִּתֵּן לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ
בְּאַהֲבָה (בְּשַׁבַּת: שַׁבָּתוֹת לְמִנוּחָה ו-)מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה, חַגִּים
וְזִמְנִים לְשִׁשׁוֹן, אֶת יוֹם (הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְאֶת יוֹם) חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה,
זְמַן חֲרוּתְנוֹ (בְּאַהֲבָה), מְקַרָּא קִדְּשׁ, זְכָר לְיִצִּיאַת מִצְרַיִם. כִּי בְנוֹ
בְּחִרְתָּ וְאוֹתָנוּ קִדְּשָׁתָּ מְכֹל הָעַמִּים, (וְשַׁבָּת) וּמוֹעֲדֵי קִדְּשָׁךְ
(בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן) בְּשִׂמְחָה וּבְשִׁשׁוֹן הַנְּחַלְתָּנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי,
מְקַדֵּשׁ (הַשַּׁבָּת ו)יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים.

במוצאי שבת מוסיפין:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרָא מְאוּרֵי הָאֵשׁ. בְּרוּךְ
אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמְבַדֵּיל בֵּין קִדְּשׁ לְחָל, בֵּין אֹר
לְחֹשֶׁךְ, בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים, בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשִׁשֶּׁת יְמֵי
הַמַּעֲשֵׂה. בֵּין קִדְּשַׁת שַׁבָּת לְקִדְּשַׁת יוֹם טוֹב הַבְּדִלְתָּ, וְאֶת יוֹם
הַשְּׁבִיעִי מִשִּׁשֶּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֵׂה קִדְּשַׁת. הַבְּדִלְתָּ וְקִדְּשַׁת אֶת עַמְּךָ
יִשְׂרָאֵל בְּקִדְּשֶׁךָ. בְּרוּךְ אַתָּה יי הַמְבַדֵּיל בֵּין קִדְּשׁ לְקִדְּשׁ.
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיָנוּ וְקִיָּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזִמְנֵן
הַזֶּה.

שׁוֹתָה רַב כּוֹס הַיַּיִן בְּהַסְבָּה.

ורחץ

נוטלין את הידים ואין מברכין "על נטילת ידים".

כרפס

טובלין כרפס פחות מכזית במי מלח, ומברכין:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה.

הגדה של פסח כיד המלך

יחץ
בעל הבית יבצע את המצה האמצעית לשתיים ומצפין את החצי הגדול
לאפיקומן.

מגיד
מגלה את המצות מגביה את הקערה ואומר בקול רם:

הקדמה: יש ארבעה סוגי עינויים גופניים ומקביל להם
ארבעה סוגי צרות שמוזכרים בתהילים פרק ק"ז
שכשיוצאים מהם צריך להודות לה'. א. אדם שאין לו בכלל
מה לאכול, מקביל לו אדם חולה שאין לו חשק לאכול. ב.
אדם שיש לו מה לאכול אבל אין לו כל צרכו, מקביל לו יורדי
הים שאין להם ישוב הדעת כל צרכם עד שמגיעים ליבשה.
ג. עינוי של אדם ההולך בדרך ולא נמצא בביתו, מקביל לו
היוצא בשיירה למדבר ואינו נמצא בביתו. ד. עינוי אדם
שמשעבדים אותו, מקביל לו הנמצא בבית האסורים
שמשעבדים אותו. עינוי חמישי: הוא עינוי רוחני, עינוי
בדעת, שאין לאדם מספיק דעת שכל מה שעובר עליו, הוא
מדוקדק בתכלית, וכך צריך להיות, ולכן הוא סובל את כל
הסבל מהארבעה עינויים הנ"ל. אבל כשהוא במדרגה
רוחנית שיש לו דעת אין לו עינוי משום דבר. כמאמר החכם
"דעת קנית מה חסרת".

יש שני חילוקים בין העינויים שהיו במצרים לעינויים שאנו
סובלים. א. במצרים היה להם את כל החמישה עינויים
הנ"ל. ובזמנינו בגלות יש לנו ג"כ את העינויים הנ"ל חוץ
מהעשירים שיש להם כל צרכם, ולכן אין להם את שני
העינויים הראשונים. ובפסח אנו דואגים לכל עם ישראל
שיצאו משני העינויים הראשונים, ע"י קמחא דפסחא. ב.
שני העינויים האחרונים, העינוי של הבא בדרך ומי
שמשעבדים אותו, היה במצרים וגם בזמנינו בגלות.
שאנחנו בדרך לארץ ישראל, ואנחנו משועבדים לגויים. אבל
יש חילוק, במצרים היה זמן שהיו חייבים לצאת משם, ואם
לא היו נגאלים ברגע זה, הרי אנו ובני בנינו היינו עוד

הגדה של פסח כיד המלך

משועבדים במצרים. אבל בזמנינו אנחנו בטוחים, שבכל מקרה יגיע זמן שנצא מהגלות. המצרים האכילו את היהודים מצות שהם לחם עבדים, וכיון שהיו בלי דעת, כשאכלו את המצות נזכרו מחדש שהם עבדים והלחם היה להם לחם עוני. וזה שאנו אומרים הָא לְחֵמָא עֲנִיא, גם היום בגלות אין לנו דעת, ולכן אנו מרגישים באכילת המצה, שהיא לחם עוני, ואנו נזכרים שהוא הלחם דִּי אָכְלוּ אַבְהֵתְנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם. אבל על שני העינויים הראשונים אנו יכולים להתגבר בליל הסדר ע"י שמי שיש לו מזמין את מי שאין לו. כָּל דְּכָפִין יִיתִי וְיִיכַל מִי שֶׁאֵין לוֹ בְּכַלל יבא ויאכל אתנו בליל הסדר. כָּל דְּצָרִיךְ יִיתִי וְיִפְסַח מִי שֶׁיש לו, אבל אין לו מספיק לקנות קרבן פסח, (או מצות וארבעה כוסות), יבא ויקבל קרבן פסח⁶. וגם בשני העינויים האחרונים של הבא בדרך ומי שמשעבדים אותו שאנו סובלים מהם בגלות, אנו בטוחים שנצא מהם ולכן אע"פ שהשֶׁתָּא הָכָא בגלות בדרך לארץ ישראל, אנו בטוחים שנצא מהגלות ומתפללים שכבר לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל. ואע"פ שהשֶׁתָּא עֲבָדִי, אנו בטוחים שנצא מהגלות ומתפללים שכבר לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּנֵי חוּרִין.

מסיר הקערה מעל השלחן, מוזגין כוס שני וכן הֵבֵן או אֶחָד מִן הַמְּסֻבִּים שואל:

הקדמה: איש הוא במדרגת יום, אור. אשה היא במדרגת לילה, חושך. המצוות עשה הם במדרגת יום. ולכן רוב המצוות עשה מצוותן ביום ולא בלילה. ומיעוטן גם ביום וגם בלילה, ואז הלילה נגרר אחר היום. וכיון שמצוות עשה הם

⁶ לפי הגר"א מיושבת תמיה רבתי שמקשים המפרשים. איך אנו יושבים בבית, ומזמינים את מי שאין לו, הרי הוא לא נמצא כאן? ואיך אנו אומרים "כל דצריך יבא ויפסח", הרי צריך לימנות על הפסח מבעוד יום. אלא שאנו לא מזמינים את העניים בליל הסדר, אלא אנו אומרים שעל שני העינויים הראשונים התגברנו, ע"י שבערב פסח הזמנו את העניים, ודאגנו שימנו אתנו על קרבן פסח. ודפח"ח.

הגדה של פסח כיד המלך

בדרגת יום רק אנשים חייבים בהם ולא נשים. (חוק מכה יוצאי דופן).

בשאלת מה נשתנה יש שני שאלות:

א. מה נשתנה הלילה הזה של ליל פסח שהוא במדרגת איש, יום. שהרי יש בו מצוות עשה שנוהגות רק בלילה ולא ביום. מכל הלילות שהם במדרגת אשה, לילה. שלא מצינו אף לילה בכל השנה שיש חיוב מצוות עשה דוקא בו ולא ביום?⁷

ב. מדוע יש חיוב דוקא במצוות דלהלן:⁸

שְׂבַכְל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֵמֶץ וּמֶצֶה, הַלֵּילָה הַזֶּה כּוּלוֹ מֶצֶה!
(חיוב מן התורה)

שְׂבַכְל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יִרְקוֹת, הַלֵּילָה הַזֶּה מְרוּר! (בזמן בית המקדש חיוב מהתורה, ובזמן הזה מדרבנן)

שְׂבַכְל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מְטַבְּלִין אֶפְילוּ פֶּעַם אַחַת, הַלֵּילָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְּעָמִים! (חיוב מדרבנן)

שְׂבַכְל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵין וּבֵין מְסֻבִּין, הַלֵּילָה הַזֶּה כָּלְנוּ מְסֻבִּין! (חיוב מדרבנן)

ובזמן שבית המקדש היה קיים היו שואלים "שבכל הלילות אנו אוכלים בין צלי בין מבושל הלילה הזה כולו צלי".⁹

⁷ צ"ע: שהרי גם חיוב אכילת כזית פת בלילה הראשון של סוכות הוא רק בלילה ולא ביום. וביום החיוב לאכול הוא כמו בכל יום טוב. ונראה לפי המבואר בפסיקתא דר"כ, (פיסקה כ') על הכתוב: "ביום השמיני עצרת" (במדבר כט, לה) "את מוצא, כשם שעצרת של פסח רחוקה חמישים יום, אף זו היתה צריכה להיות רחוקה חמישים יום. ולמה היא סמוכה לחג משום שאחר החג ימות הגשמים, וההליכה קשה לעולי רגלים שחוזרים לביתם אחרי שמיני עצרת". ולפי זה, יקבילו שבעת ימי הסוכות לשבעת ימי הפסח, ואילו יום שמיני עצרת מקביל לחג השבועות. ושמעתי מחמי הגאון ר' לייב היימאן זצ"ל, שאחרי שהקב"ה סלח לישראל על חטא העגל הוא נתן להם סוכות ושמחת תורה כחזרה על פסח ושבועות. וכיון שסוכות הוא חזרה על פסח לכן החיוב בו רק בלילה הראשון כפסח. ומעניין שהלימוד לחיוב כזית בלילה הראשון של סוכות הוא גזירה שוה ט"ו ט"ו מפסח.

⁸ השאלה השניה היא השאלה העיקרית ואותה צריך להסביר לבני הבית. והשאלה הראשונה מדוע הלילה הזה הוא בחינת יום, לא לפי הפשט.

⁹ ושאלה זו לא שייכת בזמנינו שאין לנו קרבן פסח. והשאלה הקודמת של מסובין לא היה שייך לשאול בזמן שבית המקדש היה קיים כיון שאז דרכם היה להסב כל השנה ולא היה שנוי במה שמסב בליל פסח.

הגדה של פסח כיד המלך

הארבעה קושיות הם נגד ד' גאולות, ד' כוסות, וד' בנים.

מניח את הקערה על השלחן. המצות תהיינה מגלות בשעת אמירת ההגדה.

בקטע הבא, עונה בעל ההגדה על השאלה השנייה מדוע יש חיוב בפסח במצוות הנ"ל.

היו שלשה קשיים להוציא את בני ישראל ממצרים ולהפוך אותם לעבדי ה' א. עֲבָדִים הָיִינוּ, היינו עבדים לאדונים אחרים הרבה שנים והיה קשה לעם ישראל לקבל על עצמם אדון אחר. ב. לְפָרְעָה, שעשה את עצמו אלוה, והחדיר כפירות בלב עם ישראל שיש עוד אלהים חוץ מהקב"ה. ג. בְּמִצְרַיִם, שהם אומה שמלאה כשפים ועבודה זרה, והכניסו כפירות בעם ישראל. ועוד, שבדרך הטבע לא היה שייך לצאת ממצרים כיון שהקיפו את ארץ מצרים בכישופים, ושום עבד לא יכל לברוח משם. והקב"ה עשה לנו ניסים כדי להוכיח לנו שהוא האלהים מעל כולם והוא יכול לשבור את כישופי מצרים, ולקח אותנו לעמו. ושבר את כל השלשה קשיים הנ"ל.

וזה מה שאומר בעל ההגדה: א. וַיִּצְיָאֵנוּ יי נגד מה שפרעה עשה את עצמו אלוה, ונגד מה שפרעה והמצרים הכניסו כפירות בעם ישראל, הקב"ה הוכיח לנו שהוא האלהים האמיתי. (ע"י המופתים ועשר המכות). ב. אֶלְהֵינוּ כנגד מה שהיינו עבדים והיה קשה לנו לקבל אדון אחר, הקב"ה עזר לנו ונתן לנו כח לקבל את אדנותו¹⁰. ג. מִשָּׁם כנגד הקושי לצאת מארץ מצרים, הקב"ה הוציא אותנו בשני אופנים: א. בְּיַד חֲזָקָה העשר מכות שנתן למצרים. ב. וּבְזְרוּעַ נְטוּיָה. לעיני כל ביד רמה. עם ישראל יצא ממצרים לעיני כל, ולא כמו בורח.

¹⁰ שאע"פ שאדם רואה את האמת מול עיניו, קשה לו להשתנות. כך עם ישראל אע"פ שראו את האמת מול עיניהם, שהאדון האמיתי הוא ה', אעפ"כ היו צריכים עזרה מיוחדת להשתנות, ולעזוב אתה האדון הקודם, ולעבור תחת רשות האדון ב"ה.

הגדה של פסח כיד המלך

זוהי תשובה מדוע אנו חייבים במצוות דלעיל: א. קרבן פסח, הוא נגד פרעה שעשה עצמו אלוה, ונגד מה שפרעה והמצרים הכניסו כפירות בעם ישראל. וכשהקב"ה פסח על בתי בני ישראל והרג את בכורות מצרים הראה שהוא האלוה¹¹. ב. מצות, הוא נגד הקושי לצאת מארץ מצרים, והקב"ה דאג להוריד קושי זה, עד כדי כך, שהמצרים בעצמם גרשו את עם ישראל ממצרים, ובצאתם ממצרים לא הספיק בצקם להחמיץ. ג. מרור נגד עבדים היינו, כדי שנזכור עד כמה היה לנו קשה ומר להשתנות, לעזוב את האדון פרעה שהתרגלנו לעבוד אותו¹². ד. שני הטיבולים נגד "ביד חזקה ובזרוע נטויה". הטיבול של המרור בחרוסת שהוא להרוג את הארס שבמרור, נגד "הביד חזקה", העשר מכות שמצרים קבלו כדי להכניע אותם. והטיבול של הכרפס במי מלח הוא טיבול דרך חירות, נגד "הבזרוע נטויה" שיצאו ביד רמה.

וְאֵלֹהֵינוּ לֹא הוֹצִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, הָרִי אֲנוּ וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ מִשְׁעֲבָדִים הָיִינוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם. וְאֶפְּלוּ כָּלֵנוּ חֲכָמִים, שֶׁקִּבְּלָנוּ מֵרַבּוֹתֵינוּ אֶת הַחֲכָמָה שִׁישׁ לָהֶם, אֶת כָּל הַנִּתּוּנִים שֶׁהִיא לָהֶם בַּתּוֹרָה. כָּלֵנוּ נְבוֹנִים, אֲנוּ מִבְּיָנִים דָּבָר מֵתוֹךְ דָּבָר, וְהַעֲמַקְנוּ כָּבֵר כִּפִּי יְכוּלֵתֵינוּ וְהַגַּעְנוּ לְדִרְגָה שֶׁל כָּלֵנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁהַכֹּל יָדוּעַ לָנוּ עַל בּוֹרִיָּה וְאִין לָנוּ שׁוֹם חִידוּשׁ בְּסִפּוֹר יְצִיאַת מִצְרַיִם. אַעֲפ"כ״ כ מוֹטֵל עֲלֵינוּ שְׁתֵּי מִצְוֹת א. מִצְוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בְּיְצִיאַת מִצְרַיִם, לְחִזּוֹר עַל סִפּוֹר יְצִיאַת מִצְרַיִם. ב. וְכָל הַמְרַבֵּה לְסַפֵּר בְּיְצִיאַת מִצְרַיִם

¹¹ גם בשאר המכות, הקב"ה הראה לנו שהוא האלוה, ויכול לעשות כרצונו, ולשנות את הטבע, אלא שאנו עושים זכר למכה בפטיש של כל המכות, שהיא מכת בכורות, שאז יצאנו מעבדי פרעה לעבדי ה', (עיין לקמן בקטע "לפיכך אנו חייבים"), וממילא נזכרים בכל המכות שהיו. וכל זה מהתורה, ומדרבנן אנו עושים זכר גם לשאר המכות בטיבולים, וכדלקמן.

¹² המטרה היא לזכור עד כמה קשה לכל אחד לשנות את הרגלו, וצריך סייעתא דשמיא מיוחדת להשתנות. ופסח הוא זמן מסוגל לכך. והראיה לכך, שהרי ארבעה חמישיות מעם ישראל לא הצליחו לעשות שינוי זה, ומתו במכת חושך.

הגדה של פסח כיד המלך

להרבות בספור בהרגשה פנימית, ובחוויה פנימית, ולהודות להקב"ה הרי זה מְשֻׁבָּח. (= הרי זו מדת חסידות).
וראיה לשני הדברים הנ"ל מעשה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁהָיוּ חַכְמִים נְבוֹנִים וְיודעים את התורה שְׁהָיוּ מְסֻבִּין בְּבֵנֵי בְּרַק, וְקִיִּימוּ אֶת שְׁנֵי הַדְּבָרִים הַנ"ל. א. וְהָיוּ מְסַפְּרִים בִּיצִיאַת מִצְרָיִם. ב. הַרְבוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרָיִם כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה, וְהָיוּ שֶׁקוֹעִים בַּחֲוִיָּה הַפְּנִימִית שֶׁל הַסְּפוּר, וְלֹא שֶׁמּוּ לֵב שֶׁהִגִּיעַ זְמַן ק"ש. עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם: רַבּוֹתֵינוּ, הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית.

אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה: הָרִי אֲנִי כֶּבֶן שִׁבְעִים שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֹּאמַר יְצִיאַת מִצְרָיִם בַּלַּיְלֹת עַד שֶׁדָּרָשָׁה בֶּן זוֹמָא: שְׁנֵאמַר, לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם יְצִיאַתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ יְמֵי חַיֶּיךָ הַיָּמִים, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ הַלַּיְלֹת. וְחַכְמִים אֹמְרִים: יְמֵי חַיֶּיךָ הָעוֹלָם הַזֶּה, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ לְהַבִּיא לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ. הַרְבוּ "כֹּל" בֹּא לְרַבּוֹת שֶׁמִּזְכִּירִים יְצִיאַת מִצְרָיִם תְּמִיד. וְהַשְּׂאֵלָה הַיָּא הָאֵם זֶה בֹּא לְרַבּוֹת כֹּל הַיּוֹם גַּם בַּלַּיְלָה וְלֹא דוֹקָא כֹּל יוֹם, אוֹ שְׁבֹא לְרַבּוֹת כֹּל יוֹם וְיוֹם, וְלֹא כֹל הַיּוֹם.

בְּרוּךְ הַקֵּב"ה שֶׁנִּקְרָא מְקוֹם עַל שֵׁם שֶׁבְּרָא אֶת הָעוֹלָם שֶׁהוּא מְקוֹם לְכוֹלֵם, וְעַל שֵׁם שֶׁהוּא הַמְּקוֹם שֶׁל הָעוֹלָם. בְּרוּךְ הוּא עַל הַמַּחֲשֵׁבָה לְבְרֹא אֶת הָעוֹלָם¹³. בְּרוּךְ הַקֵּב"ה שֶׁחָדַשׁ אֶת

¹³ **מדוע** "הוא" קשור למחשבה? א. "הוא" לשון נסתר, ומחשבה היא נסתרת. ב. את הקב"ה רואים מבריאת העולם כל אחד לפי דרגתו, כמו שדוד המלך אומר "כי אראה שמִיךָ מעשי אצבעתיך ירח וכוכבים אשר כוננתה" וכו', יהוה אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ. וגם כל אחד רואה את הקב"ה לפי דרגתו, מכמה הרפתקי שעברי עליו, (עיין קיד' לג, א: "ר' יוחנן הוה קאי מקמי סבי דארמאי אמר כמה הרפתקי עדו עליהו דהני", והוא מהטעם הנזכר, שכיון שעברו עליהם הרבה הרפתקי, הם מגיעים להכרה שיש ה', שיש מנהיג לבירה), מה שאדם רואה נקרא "אתה", שהוא נוכח מול עיניו. ומה שאדם לא רואה בעיניו, אלא מאמין שקיים, הוא בגדר מחשבה, ונקרא "הוא", נסתר. ולכן מחשבת הקב"ה נקראת "הוא", שזוהי הנהגת הקב"ה שאנו לא מבינים, שעוד לא התגלתה לעינינו בדרגת ראייה.

הגדה של פסח כיד המלך

העולם פעם שניה באופן פרטי בשביל עם ישראל בשעה שַׁנְתַּן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ הוּא עַל הַמַּחֲשֵׁבָה לַתּוֹרָה אֶת הַתּוֹרָה לְעַם יִשְׂרָאֵל וּלְחַדֵּשׁ אֶת הָעוֹלָם פַּעַם שְׁנִיָּה בְּשִׁבְלֵימִם¹⁴.

כְּנֶגֶד אַרְבַּעַה בְּנִים דְּבִרָה תּוֹרָה. אֶחָד חָכָם, וְאֶחָד רָשָׁע, וְאֶחָד תָּם, וְאֶחָד שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ לְשִׂאֹל.

בתורה נאמר ד' פעמים מצות ספור יציאת מצרים במילים שונות, ודרשן בעל ההגדה שהם כנגד ארבעה בנים. חָכָם מָה הוּא אוֹמֵר? הַיֵּלֵד הַחֲכָם שׂוֹאֵל שְׁנֵי שְׂאֵלוֹת: א. מָה לְמָה ה'

לפני בריאת העולם היה רק "הוא", כיון שלא היה שום דבר שאפשר לראות דרכו את ה'.

¹⁴ וז"ל הגר"א "כי העולם היה מחודש ב' פעמים בכלליות ובפרטיות. אחד בתחילת בריאת העולם נתחדש העולם בכללות כל העולם כולו. ואח"כ במתן תורה נתחדש בפרטות לישראל" עכ"ל. בריאת העולם בכללות לעולם כולו היה בחודש תשרי. שבמחלוקת מתי נברא העולם (ר"ה י, ב) ר' אליעזר אומר בתשרי, ור' יהושע אומר בניסן. הלכה כר' אליעזר. ומבואר בספרים ששניהם צודקים, בפועל העולם נברא בתשרי, ועלה במחשבה לבראות בניסן. ובריאת העולם בפרטות לישראל התחילה בניסן, שבט"ו ניסן במכת בכורות היה שיא ההתגלות שהקב"ה שולט בכל הבריאה כולה. שאז התבטלו כל כוחות פרעה שעשה עצמו אלוה, וכל כוחות הכישוף של מצרים, עד שפרעה ומצרים שלחו אותם ממצרים. (עיין הערה 17) והתגלה שהקב"ה הוא היחיד השולט בכל. והגמר היה בשעת קבלת התורה. (עיין הערה 2, ועיין עמוד אחרון השלמה).

אם נתבונן נראה שהימים טובים בחודש תשרי מייצגים את המימד הכלל עולמי כמו שהיה בשעת בריאת העולם בפועל שהעולם התחדש בכלליות לכל ברואי עולם. אנו אומרים בתפילת ראש השנה "זה היום תחילת מעשיך": בתשרי נברא העולם. בריאת העולם היא מועד אוניברסלי, הנוגע לכל יצורי העולם. כל יצורי עולם נדונים בר"ה גם הגויים. גם את סוכות ראו חז"ל כיום טוב אוניברסלי, וביארו ששבעים הפרים העולים בו לקורבן, הם כנגד שבעים אומות העולם. בהקשר זה אומר רבי יוחנן: "אוי להם לעובדי כוכבים שאיבדו ואין יודעין מה שאיבדו. בזמן שבית המקדש קיים - מזבח מכפר עליהן; ועכשיו - מי מכפר עליהן?!" (סוכה נה, ב).

לעומתם, הימים טובים בחודש ניסן מייצגים את המימד היהודי. חג הפסח הוא יום טוב פרטי של עם ישראל. אנו מציינים בו את יציאת מצרים, שהיא מועד בריאתו של העם היהודי. תשרי הוא ראש השנה לעולם, וניסן הוא ראש השנה לישראל. ועלה במחשבה לברוא את העולם בניסן, קשור לעם ישראל שאע"פ שבפועל העולם נברא בתשרי לכל העולם אבל במחשבה בשביל עם ישראל נברא העולם. (מפרשים)

הגדה של פסח כיד המלך

צוה את העדות פסח ומצות. והם נקראים עדות כיון שהם עדות על הניסים שהקב"ה עשה לישראל. פסח על מה שה' פסח, והמצות על הנס שהמצרים גרשו את עם ישראל ממצרים ולא הספיק בצקם להחמיץ. ולמה ה' צוה את החקים מה שכתוב (שמות יב, מג): "זאת חוקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו" ואת המשפטים כגון (שמות יב, ט): אל תאכלו ממנו נא וכו'¹⁵. ב. אֲשֶׁר צִוָּה יי אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם למה יש כאלה שאוכלים לפני אכילת הקרבן פסח, קרבן חגיגה, ויש שלא אוכלים קרבן חגיגה. וזה מה שהוא אומר "אתכם" שאתם אוכלים ואנו לא אוכלים. הרי הוא "אלהינו", אלקים של כולנו ויש לנו תורה אחת?

ואף אֶתְהָ אָמַר לוֹ, חוץ מהתשובה על השאלה הראשונה, שענית כבר לעיל לבן החכם "ואמרת לבן עבדים היינו לפרעה במצרים", שפסח אוכלים נגד זה שפרעה עשה עצמו אלוה. ומצה אוכלים נגד כי גורשו ממצרים, וחוקים

---

¹⁵ **הבן החכם** לא שואל בלשון "מה העדות והחוקים ומהשפטים" כיון שהוא הרי לא יודע שהפסח והמצוה בא לעדות וכו', זוהי התשובה. הוא שואל מה הטעם שאוכלים פסח ומצה, ומה טעם כל הדינים שלהם. אלא שהתורה כותבת את האמת שהם עדות, וכו'.

וצריך להבין מדוע "כל בן נכר לא יאכל בו" הוי חוק, ואלו "אל תאכלו ממנו נא וכו' כי אם צלי אש" הוי משפט? ונראה: שהרי קרבן פסח הוא נגד פרעה שעשה עצמו אלוה, והקב"ה הראה לנו שהוא האלוה האמיתי כדלעיל, ולכן אנו אוכלים את קרבן פסח צלי כדרך המלכים, בצורה הטעימה ביותר שלו, להראות שהקב"ה הראה לנו שהוא אלוה בשלימות, בצורה המושלמת ביותר. ואילו נאכל את הפסח נא, לא בשל כל צרכו, או אפילו מבושל ולא צלי בצורה המושלמת ביותר, זה מראה שהתגלות הקב"ה לא היתה בשלימות. ולכן זה משפט, ציווי המובן בשכל.

ואילו "כל בן נכר לא יאכל בו", שהוא אדם "שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים. ואחד נכרי ואחד ישראל משומד במשמע" (רש"י), הוא ציווי לא מובן, הרי בן נכר חייב בכל המצוות, ומדוע כשרוצה לאכול פסח, אוסרים עליו. **ועוד:** הרי כל מטרת פסח הוא להחדיר את אמונת ה', שהוא האלוה היחיד, ומדוע שהבן נכר לא יאכל כדי להשפיע עליו שיחזור בו. ולכן הוי חוק.

הגדה של פסח כיד המלך

ומשפטים נגד מה שהיינו עבדים, שהמלך נותן לעבדיו חוקים ומשפטים¹⁶.

תענה לו ג"כ על השאלה השניה כְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח: אִין מִפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח (= אִין מְסִימִים אֶת הַסְּעוּדָה, אַחַר אֲכִילַת קֶרֶבֶן פֶּסַח) אֶפִּיקוּמֵן. (= בְּקִינֹת סְעוּדָה) שֶׁאִסּוּר לֹאכּוֹל אַחֲרֵי אֲכִילַת הַקֶּרֶבֶן פֶּסַח. וְכַדִּי שִׁהִיּוּ שִׁבְעִים וְלֹא יֹאכְלוּ אַחֲרֵי הַפֶּסַח, כְּשִׁישׁ אַנְשִׁים מְרֻבִּים, וְהַקֶּרֶבֶן פֶּסַח לֹא מִסְפִּיק לְהַשְׁבִּיעַ אוֹתָם, תִּיקְנוּ לְהַבִּיא קֶרֶבֶן חֲגִיגָה וְלֹאכְלוּ לִפְנֵי אֲכִילַת הַפֶּסַח.

רָשַׁע מָה הוּא אוֹמֵר? מָה הָעֶבֶדָה הַזֹּאת לָכֶם? וְכִיּוֹן שֶׁלֹּא הַזְכִּיר שֵׁם שָׁמַיִם כְּמוֹ הַחֹכֵם הוּא הַתְּכוּן לומר לָכֶם וְלֹא לֹא שֶׁהוּא לֹא מֵאֲמִין בְּנִיסִים שֶׁל יִצְיָא מִצְרַיִם. וְלִפִּי שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַפֶּלֶל כְּפֶר בְּעֶקֶר. וְאַף אֶתָּה אַל תִּעַנֶּה לֹא אֶת מַה שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה בְּפֶרֶשֶׁת הַבֵּן רָשַׁע "וְאָמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לִי, אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בֵּיתִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם, וְאֶת בֵּיתֵנוּ הִצִּיל" כִּיּוֹן שֶׁמִּזֶּה שֶׁהַתּוֹרָה לֹא כְּתוּבָה אֲצֵל הַרְשַׁע כְּמוֹ אֲצֵל שָׂר הַבְּנִים בַּלְשׁוֹן נֹכַח: 'וְהַגְדַּת לְבִנְךָ', 'וְאָמַרְתָּ אֵלָיו', אֵלֹא 'וְאָמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח' מִשְׁמַע שֶׁתֹּאמְרוּ לְעַצְמֵכֶם, וְלֹא תִעַנּוּ לְרָשַׁע. וְלִכֵּן הִקְהָה אֶת שְׁנֵי ע"י שֶׁלֹּא תִתִּיחַס אֵלָיו, אֵלֹא וְאָמַר לֹא לְבֵן שֶׁאִינוּ יוֹדְעֵי לְשִׂאֵל שִׁיּוֹשֵׁב לִידוֹ (אֵת הַפֶּסוּק שֶׁכְּתוּב בְּפֶרֶשֶׁת אִינוּ יוֹדְעֵי לְשִׂאֵל): בְּעֶבֶר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּצִאתִי מִמִּצְרַיִם. וְדוֹרְשִׁים: לִי וְלֹא לֹא. אֵילֹא הִיָּה שָׁמַיִם, לֹא הִיָּה נִגְאָל. וְהִיָּה מֵעַם הַרְשָׁעִים בְּמַכַּת חוֹשֶׁךְ בְּג' יָמֵי אֲפִילָה.

תָּם מָה הוּא אוֹמֵר? מָה זֹאת? וְאָמַרְתָּ אֵלָיו: בְּחֻזְק יָד הוֹצִיאָנוּ יי מִמִּצְרַיִם, מִבֵּית עֶבְדִּים.

וְשִׂאֵינוּ יוֹדְעֵי לְשִׂאֵל אֶת פְּתַח לֹא, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַגְדַּת לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בְּעֶבֶר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּצִאתִי מִמִּצְרַיִם.

¹⁶ וא"ת: הרי למעלה אמרנו שאכילת מרור נגד עבדים היינו? וי"ל: ששניהם נכונים, המרור הוא זכרון לקושי לשנות את האדון, לעזוב את האדון הרשע פרעה, ולקבל על עצמנו את ה' לאדון לנו. וכאן הוא זכרון לקבלת עול מלכות שמים, וקבלת החוקים והמשפטים בפועל.

הגדה של פסח כיד המלך

יכול מראש חדש, תלמוד לומר ביום ההוא, אי ביום ההוא יכול
מבעוד יום, תלמוד לומר בבעבור זה בבעבור זה לא אמרתי אלא
בשעה שיש מצה ומרור מנחים לפניך.

כאן מתרץ בעל ההגדה את הקושיה הראשונה ששאל מדוע
ליל פסח הוא הלילה היחיד בשנה שהוא במדרגת יום?
והתשובה היא כיון שהתורה קראה לאותו לילה "ביום
ההוא" לכן הוא במדרגת יום¹⁷.

לפני שעם ישראל נעשו לעם קדם להם שני גלויות: א. גלות
הנפש. ב. גלות הגוף. בעל ההגדה מתחיל לפרש את
הסדר ההיסטורי שבתחילה קדם גלות הנפש. מתחלה
עובדי עבודה זרה היו אבותינו, ועכשיו קרבנו המקום לעבדתו,
שנאמר: ויאמר יהושע אל כל העם, כה אמר יי אלהי ישראל:
בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם, תרח אבי אברהם ואבי
נחור, ויעבדו אלהים אחרים (= גלות הנפש)¹⁸. ואקח את אביכם את

¹⁷ **וצ"ע:** שהרי זוהי גופא השאלה למה התורה קראה לאותו לילה יום, וחייבה
אותו לילה במצוות עשה, בשונה לכל המצוות שעה שבתורה? ועצם השאלה
מדוע התורה חייבה את ליל פסח במצוות עשה, בשונה לשאר מצוות עשה, לא
מובנת, שהרי מכת בכורות שהוא הזמן שפרעה החליט לשלח את בני ישראל
היה בליל פסח, וזהו ג"כ הזמן שבני ישראל אכלו במצרים פסח ומצות, ולכן גם
לדורות נהג כך. **ונראה:** שזו גופא השאלה, למה מכת בכורות, אכילת פסח
ומצות במצרים, היה בלילה ולא ביום? **והתירוץ נראה:** שהרי כל הניסים שהיו
במצרים מטרתם היתה כדי להוכיח לעם ישראל שהקב"ה הוא השליט בכל
הכוחות כולם, והוא הבורא הוא משנה הכל כרצונו. ובמכה האחרונה שהיתה גם
בכל אלוהי מצרים, כמו שכתוב 'ובכל אלוהי מצרים אעשה שפטים', אז התבטלו
כל כוחות הכישופים שהיו בארץ מצרים, שאף עבד לא יכל לצאת משם. והזמן
המתאים ביותר הוא בלילה זמן שליטת המזיקים והרוחות. (וידוע שעיקר
שליטתם בחצות לילה). ולכן מכת בכורות וביטול אלוהי מצרים היתה חייבת
להיות בחצות לילה, כדי להראות מי השולט האמיתי. והנס היה שהקב"ה הפך
את הלילה ליום, וביטל את שליטת המזיקים בלילה הזה, וכך נשאר לדורות
שהלילה הזה הוא "ליל שמורים" שמור מן המזיקים.

¹⁸ **מכאן** רואים שקדמה גלות הנפש, שאברהם גדל בבית של עובדי עבודה זרה,
והיה בגלות הנפש, ואח"כ שאבותינו ירדו למצרים היו בגלות הגוף.

וצ"ע: הרי גם במצרים עם ישראל היו בגלות הנפש, **אלא:** אין הכוונה שגלות
הנפש קדמה רק בתחילת היווצרות עם ישראל, ולכן תרח אבי אברהם עבד
עבודה זרה, אלא היווצרות עם ישראל מראה לנו לדורות ע"י הכלל "מעשה
אבות סימן לבנים", שתמיד זה כך, גלות הנפש קודמת לגלות הגוף, עם ישראל

הגדה של פסח כיד המלך

אֲבָרְהָם מֵעֶבֶר הִנָּהָר וְאוֹלָהּ אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן, וְאַרְבֵּה אֶת
זָרְעוֹ בְּנֵי קִטּוּרָה. וְאַתָּן לוֹ אֶת יִצְחָק, וְאַתָּן לְיִצְחָק אֶת יַעֲקֹב
וְאֶת עֵשָׂו. וְאַתָּן לְעֵשָׂו אֶת הַר שְׁעִיר לְרֵשֶׁת אוֹתוֹ כְּדִי שֵׁלָא
יְהִיָּה לוֹ חֵלֶק עִם יַעֲקֹב. וְיַעֲקֹב וּבְנָיו יֵרְדוּ מִצְרָיִם (= גְּלוּת הַגּוֹף).

בְּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל לְהוֹצִיא אוֹתָם מִמִּצְרַיִם. בְּרוּךְ
הוּא עַל הַמַּחֲשֵׁבָה לְהוֹצִיא אוֹתָם מִמִּצְרַיִם. שְׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא חָשַׁב אֶת הַקֶּץ שֶׁל גְּזִירַת אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְעֵשׂוֹת,
כְּשֶׁהִקְב"ה נוֹתֵן חֲשׁוֹן לְדַבַּר מִסּוּיִם, אֲנַחְנוּ לֹא יוֹדְעִים
מִמֵּתִי הוּא יִתְחִיל לְחַשֵּׁב אֶת הַחֲשׁוֹן. וְאִם יִשְׂרָאֵל זּוֹכִים
הוּא מִתְחִיל לְחַשֵּׁב מִזְמַן מוֹקֵדִם. וְזֶה שְׁכַתּוֹב 'זָכוּ אַחִישָׁנָה'.
וְכֵן הִקְב"ה הִתְחִיל לְחַשֵּׁב אֶת הָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה מִלִּידַת
יִצְחָק, וְהוֹרִיד מֵאַה תְּשַׁעִים שָׁנָה מִהַעֲבוּדָה בְּמִצְרַיִם כְּמִנִּין
ק"ץ. וְזֶהוּ 'חֲשַׁב אֶת הַקֶּץ'. כְּמוֹ שְׁאָמַר, לְאַבְרָהָם אָבִינוּ
בְּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים, שִׁישְׁנָם שְׁנֵי חֲשׁוֹנוֹת שֶׁל אַרְבַּע מֵאוֹת
שָׁנָה שְׁנָאָמַר: א. (בְּרֵא' טו', יג) וַיֹּאמֶר לְאַבְרָהָם, יָדַע תִּדַּע כִּי גֵר
יְהִיָּה זָרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, שֶׁהוּא חֲשׁוֹן אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה
מִלִּידַת יִצְחָק שֶׁהוּא זָרֵעַ, וְאַבְרָהָם גֵּר בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם¹⁹. ב.
וְעַבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, שֶׁהוּא חֲשׁוֹן אַרְבַּע
מֵאוֹת שָׁנָה שֶׁל עֲבָדוֹת וְעֵינָיו בְּפוּעַל²⁰. וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר

למדו בתחילה מהמצרים, והלכות בדרכיהם, (עיין יחז' כ, ח: "וימרו בי ולא אבו לשמע אלי, איש את שקוצי עיניהם לא השליכו, ואת גלולי מצרים לא עזבו, ואומר לשפך חמתי עליהם, לכלות אפי בהם, בתוך ארץ מצרים") ואח"כ שעבדו בהם שעבוד הגוף. ומה שאברהם לא סבל גלות הגוף, הוא כיון שהוא יצא מגלות הנפש, ע"י שהכיר בבוראו, וע"י שעמד בעשרה ניסיונות.

¹⁹ וברש"י: בארץ לא להם – לא נאמר בארץ מצרים אלא בארץ לא להם, ומשנולד יצחק (להלן כא, לד) ויגר אברהם וגו', וביצחק (שם כו, ג) גור בארץ הזאת, (תהל' קה, כג) ויעקב גר בארץ חם, (ברא' מז, ד) לגור בארץ באנו". (וכן הוא ברש"י שמות יב, מ).

²⁰ בגר"א מוזכר שהקב"ה חשב את הקץ, והוריד מאה תשעים שנה מארבע מאות שנה. ואני בארתי לפי דבריו את המשך ההגדה "שנאמר ויאמר לאברהם" וכו', שבפסוק כתוב שתי אפשרויות לחשבון ארבע מאות שנה.

ומצינו הרבה פעמים שהתורה כותבת סתירה בפסוק, והא מתפרש לשני אפשרויות או זמנים. דוגמה לדבר (ויק' כג, יד): "ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה, עד הביאכם את קרבן אלהיכם, חקת עולם לדורתיכם בכל משבתתיכם". הגמ' (מנח' סז, א) מביאה: "רב ושמואל דאמרי תרוייהו: בזמן

הגדה של פסח כיד המלך

יַעֲבֹדוּ דָן אֲנֹכִי נִקְמָה בְּרַשְׁעִים. וְאַחֲרַי כֵּן יֵצְאוּ בְּרַכְּשׁ גָּדוֹל
טוֹבָה לְצַדִּיקִים.

מִכֹּסֶה אֶת הַמִּצּוֹת וּמִגְבִּיָּה אֶת הַכּוֹס.

וְהַהֲבַטְחָה שֶׁהַקֵּב"ה הַבְּטִיחַ "וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן
אֲנֹכִי וְכוּ" שֶׁנֶּאֱמַר עַל כָּל הַגְּלוּיֹת, וְעַל כָּל הַצָּרוֹת שֶׁיַּעֲמִדוּ
לְעַם יִשְׂרָאֵל הִיא שֶׁעָמְדָה לְאַבְוֹתֵינוּ וְלָנוּ! שְׁלֹא אֶחָד בְּלִבָּד
עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, אֶלָּא שֶׁבְּכָל דּוֹר וְדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ
לְכַלּוֹתֵנוּ, וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִילֵנוּ מִיָּדָם.

יֵנִיחַ הַכּוֹס מִיָּדוֹ וַיִּגְלֶה אֶת הַמִּצּוֹת.

אע"פ שאנו לא מרגישים בניסים שהקב"ה עושה אתנו
תמיד, אעפ"כ הוא עושה תמיד ניסים ונפלאות תמיד.
ומהיכן יודעים זאת? צא וּלְמַד מִלְּבַן הָאֲרָמִי שֶׁבִּמְבַט רֵאשׁוֹן
לֹא יָדוּעַ לָנוּ מֵהוּא רָצָה לַעֲשׂוֹת לִיעֶקֶב, אֲבָל הַתּוֹרָה
מְסַפֵּרָת לָנוּ מֵהוּא בִּיקָשׁ לָבֵן הָאֲרָמִי לַעֲשׂוֹת לִיעֶקֶב אָבִינוּ.

שבית המקדש קיים, עומר מתיר, בזמן שאין בית המקדש קיים, האיר מזרח
מתיר. מאי טעמא? תרי קראי כתיבי, כתיבי: עד הביאכם, וכתבי: עד עצם היום
הזה, הא כיצד? כאן בזמן שבית המקדש קיים, כאן בזמן שאין בית המקדש
קיים".

ולמעשה הפשט הפשוט בפסוק: "ויאמר לאברהם ידע יתדע כי גר יהיה זרעך
בארץ לא להם", "ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה", הוא, שעם ישראל יגורו
בארץ לא להם, ושם יענו אותם ארבע מאות שנה.

אלא שקשה: הרי המציאות לא היתה כך, הם עבדו במצרים רק מאתיים ועשר
שנים? ואת זה מתרץ רש"י, שהחשבון היה מזמן הגרות של האבות בארץ לא
להם (הערה קודמת). ועדיין קשה: הרי בפסוק כתוב מפורש "ועבדום וענו אתם
ארבע מאות שנה"?

קושיא זו היתה קשה לרמב"ן, ולכן הוא כותב: "זה מקרא מסורס, ושיעורו כי
גר יהיה זרעך בארץ לא להם ארבע מאות שנה, ועבדום וענו אותם, ולא פירש
כמה ימי העבדות והעינוי, והרבה מקראות מסורסות יש בכתוב".

וכל זה כותב הרמב"ן לפי מה שקרא שהקב"ה חישב את הקץ, והוריד מאה
תשעים שנה, אבל אם הקב"ה לא היה מחשב את הקץ, ולא היה מוריד מאה
תשעים שנה, מקרא זה לא היה מסורס, אלא כפשוטו, וכנ"ל, שעם ישראל יהיו
גרים בארץ לא להם, ויעבדו שם ארבע מאות שנה.

ויוצא: שגם לרמב"ן יש שני אפשרויות להסביר את הפסוק, והדבר היה תלוי מה
יקרה בעתיד. ומצאנו כמה פעמים שדברי הנביא סתומים בכוונה תחילה, כדי
שיתקיימו לפי ההתנהגות של מי שנאמר עליו הנבואה, ואז הם יתפרשו לפי
המציאות שתקרא בעתיד.

הגדה של פסח כיד המלך

שְׁפָרְעָה לֹא גָזַר אֱלֹהִים עַל הַזְּכָרִים וְלִבָּן בִּקְשׁ לַעֲקוֹר אֶת הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲרַמִּי אֲבִד אָבִי, הַתּוֹרָה מַעֲיֵדָה שֶׁלִּבָּן בִּקְשׁ לַעֲקוֹר אֶת הַכֹּל, וְהַקֵּב"ה עֹשֶׂה עִמּוֹ נִסִּים אַע"פ שֶׁאִין אָנוּ מַרְגִּישִׁים.²¹

וַיֵּרֵד יַעֲקֹב אֲבִינוּ מִצְרַיִם וַיִּגַּר שָׁם בְּמֵתֵי מֶעֶט, וַיְהִי שֵׁם לְגוֹי גְדוֹל, עָצוּם וָרֵב.

וַיֵּרֵד מִצְרַיִם, יַעֲקֹב אֲבִינוּ הִיא אָנוּס (= חַיִּיב) לַרְדֹת לַמִּצְרַיִם, כִּיּוֹן שֶׁכָּךְ נִגְזַר עֲלָיו, וְזַכּוּתוֹ גֵּרְמָה שִׁירֵד עַל פִּי הַדְּבָר. ע"פ הַדְּבָר שֶׁל פְּרַעֲה שֶׁאָמַר לְיוֹסֵף לְהַגִּיד לְאָחִיו "וְקַחוּ אֶת אֲבִיכֶם וְאֶת בְּתִיכֶם וּבֹאוּ אֵלַי" (בְּרֵא' מִד, יח), וְלֹא בְּשִׁלְשָׁלוֹת שֶׁל בְּרַזֵּל.

וַיִּגַּר שָׁם - מִלְּמַד שֶׁלֹּא יֵרֵד יַעֲקֹב אֲבִינוּ לְהַשְׁתַּקֵּעַ בְּמִצְרַיִם אֱלֹהֵי לְגוֹר שָׁם לְזַמֵּן מוֹעֵט.²² וְאִם הִיא כּוֹנֵת יַעֲקֹב לְהַשְׁתַּקֵּעַ בְּמִצְרַיִם, לֹא הָיוּ יְכוּלִים לְהַגְאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאמְרוּ אֵל פְּרַעֲה, לְגוֹר לְזַמֵּן מוֹעֵט בְּאֶרֶץ בְּאֵנוּ, כִּי אֵין מְרַעָה לְצֹאן אֲשֶׁר לְעִבְדֶּיךָ, כִּי כִּבֵּד הָרַעֵב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עִבְדֶּיךָ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן. בְּמֵתֵי מֶעֶט: כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרַיִם, וְעַתָּה שְׂמֵךְ יי אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרֵב. וַיְהִי שֵׁם לְגוֹי: מִלְּמַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצִיָּנִים (= נִיכְרִים) שָׁם עַל יְדֵי מְנַהֲגֵיהֶם הַמִּיּוּחָדִים, וְהָיוּ נִיכְרִים שֶׁהֵם בְּנֵי יַעֲקֹב. 'גוֹי' זֶה קִיבוּץ אֲנָשִׁים שֶׁלְּכֹלֵם מְנַהֲגִים שׁוּוִים, 'וְעַם' הוּא קִיבוּץ אֲנָשִׁים שִׁישׁ לְכֹל אֶחָד מְנַהֲגִים מְשִׁלוּ.

²¹ וְדַבֵּר זֶה נוֹהֵג לְדוֹרוֹת, שֶׁאֲמוֹת הָעוֹלָם חוֹרְשִׁים עֲלֵינוּ רַעָה, וְאָנוּ לֹא יוֹדְעִים זֹאת, וְהַקֵּב"ה מְבַטֵּל אֶת מַחְשַׁבְתָּם. וְכִמוֹ שֶׁמְבַאֲרִים כֵּךְ אֶת הַפְּסוּק "הִלְלוּ אֶת ה' כֹּל גּוֹיִים, כִּי גִבַר עֲלֵינוּ חֲסִדוֹ", שִׁישׁ דְּבָרִים שֶׁרַק הַגּוֹיִים יוֹדְעִים שֶׁרָצוּ לַעֲשׂוֹת, וְהַקֵּב"ה בְּטֵל אוֹתָם בְּצוֹרָה לֹא טְבֵעִית, וְהֵם מֵהַלְלִים עַל גְּבוּרוֹת ה'.

²² בַּפְּסוּק מְבֹאֵר שֶׁיַעֲקֹב אֲבִינוּ רָצָה לְרַדֵּת לַמִּצְרַיִם רַק כִּדִּי לְרַאוֹת אֶת יוֹסֵף וּמִיד לְחַזֵּר כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רֵב עוֹד יוֹסֵף בְּנֵי חֵי אֲלָכָה וְאֲרָאנוּ בְּטֵרֵם אֲמוֹת". אֲלֹא שֶׁהַקֵּב"ה אָמַר לְיַעֲקֹב בְּמִרְאוֹת הַלֵּילָה: "אֵל תִּירָא מִרְדָּה מִצְרַיִם (לְתַקּוּפָה שֶׁל כְּמָה דוֹרוֹת וְלֹא רַק כִּדִּי לְרַאוֹת אֶת יוֹסֵף וְלְחַזֵּר. וְכִמּוֹבֵן שֶׁלֹּא יְהִי עַל דַּעַת שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַשְׁתַּקְעוּ שָׁם לְעוֹלָם) כִּי לְגוֹי גְדוֹל אֲשִׁימָךְ שָׁם. אֲנִכִּי אֲרַד עִמָּךְ מִצְרַיִם וְאֲנִי אֲעַלְךָ גַּם עֲלָה, וְיוֹסֵף יִשִּׁית יָדוֹ עַל עֵינֶיךָ".

הגדה של פסח כיד המלך

גְּדוּל, עֲצוּם: כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבוּ וַיַּעֲצְמוּ:
בְּמֵאד מְאֹד, וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם. וְרַב: כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: רַבְּבָה
כְּצִמַח הַשָּׂדֶה נִתְתִּיחַ, וַתִּרְבֵּי וַתִּגְדְּלֵי וַתִּבְאֵי בְעֵדֵי עֲדָיִים, שְׂדֵיִם
נִכְנוּ וַיִּשְׁעֶרְךָ צִמַח, וְאֶת עֵרֶם וְעֵרִיָּה. וְאָעֵבֶר עֲלֶיךָ וְאָרְאֶךָ
מִתְבוֹסֶסֶת בְּדַמְיָךָ, וְאִמֵּר לְךָ בְּדַמְיָךָ חַיִּי, וְאִמֵּר לְךָ בְּדַמְיָךָ חַיִּי.

בעל ההגדה בא לתרוץ מדוע המצרים נענשו על ששעבדו את ישראל הרי נגזר עליהם "ועבדום וענו אותם".

וַיִּרְעוּ אֶתְנוּ הַמִּצְרַיִם וַיַּעֲנֵנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה.
וַיִּרְעוּ אֶתְנוּ הַמִּצְרַיִם: הַמִּצְרַיִם לֹא הִתְכוּוֹנוּ לְהַשְׁתַּעֲבֵד בְּנוֹ
כְּדֵי לְקִיִּים אֶת צוּוֵי הַקַּב"ה. וְהִרְאִיָּה: א. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר:
שֶׁהַשִּׁיקוּל שֶׁל הַמִּצְרַיִם לְשַׁעֲבֵד אֶת יִשְׂרָאֵל הִיא הִבָּה
נִתְחַכְמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה, וְהִיא כִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם הוּא
עַל שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם בָּנוּ, וְעָלָה מִן הָאָרֶץ. וְלֹא כְּדֵי לְקִיִּים אֶת צוּוֵי
ה'.

ב. וַיַּעֲנֵנוּ: בְּסוּג עֲבוֹדוֹת מַעֲנוֹת שֶׁלֹּא הָיוּ בְּכֻלָּל הַגְּזִירָה שֶׁל
'וְעַבְדוּם וְעָנוּ אוֹתָם'. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּשְׁיִמוּ עָלָיו שְׂרֵי מִסִּים
לְמַעַן עַנְתּוֹ בְּסִבְלָתָם. וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכָּנוֹת לְפָרְעֹה. אֶת פְּתֵם וְאֶת
רַעַמְסֵס. ג. וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה: עֲבוֹדָה שֶׁלֹּא הוֹרְגָלוּ בָּהּ,
כְּגוֹן עֲבוֹדַת נָשִׁים לְאִנְשִׁים וְכֵן לְהַפְךָ, שֶׁלֹּא הָיוּ בְּכֻלָּל
הַגְּזִירָה שֶׁל עֲבָדוּם וְעָנוּ אוֹתָם. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם
אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרְךָ. בְּפֶה רַךְ. שֶׁהוּא עֲבוֹדָה קְלָה, רַק שֶׁלֹּא
הוֹרְגָלוּ בָּהּ שֶׁנִּפְשׁוּ שֶׁל אָדָם קִצָּה בָּהּ לַעֲשׂוֹת מִלְאכָה שֶׁלֹּא
הוֹרְגָל בָּהּ. וְכֵל זֶה רֵאִיָּה שֶׁלֹּא הִתְכוּוֹנוּ לְקִיִּים אֶת גְּזִירָתוֹ
יִתְבַרֵךְ אֵלֵינוּ לְהִרְעֵנוּ לְיִשְׂרָאֵל²³.

²³ עיין רמב"ן (ברא' טו, יד): "ודבר ברור הוא כי השלכת בניהם ליאור אינה בכלל 'ועבדום ועינו אותם' אבל היא עקירתם לגמרי. וכן מה שאמרו תחילה 'הבה נתחכמה לו פן ירבה' אינו בכלל עבדות וענוי. מלבד מה שהוסיפו בענוי עצמו, 'וימררו את חייהם בעבודה קשה' וכו'. והוא מה שאמר הכתוב 'וירא את ענינו ואת עמלינו ואת לחצנו'.

הגדה של פסח כיד המלך

בפסוק הבא בעל ההגדה מתרץ מדוע המצרים לא יכולים לטעון שרק המלך ויועציו צריכים להענש בזה שצוו לשעבד את בני ישראל בעבודות מעונות ועבודות קשות, אבל הם הרי היו חייבים לשמוע בקול המלך²⁴. וּנְצַעֵק אֶל יי אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ, וַיִּשְׁמַע יי אֶת קִלְנוֹ, וַיִּרְא אֶת עֲנִינּוֹ וְאֶת עֲמָלְנוֹ וְאֶת לְחֻצְנוֹ.

וּנְצַעֵק אֶל יי אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ: כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם, שֶׁעַד שֶׁמָת הַמִּצְרַיִם שֶׁעֲבָדוּ בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל רַק בַּפְּקוּדֹת הַמֶּלֶךְ, וְאַחֲרֵי שֶׁמָת, הַמִּצְרַיִם שֶׁעֲבָדוּ בָהֶם גַּם כְּפִי רְצוֹנָם, לִכְן וַיֶּאֱנַחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּלִב מִן הָעֲבֹדָה. וְאַחֲ"כ וַיִּזְעַקוּ בַקּוֹל, וְזֶה רֵאיוֹ שֶׁגַּם הַמִּצְרַיִם הָיוּ בְּיַד אַחַת עִם פְּרַעֲהוֹ²⁵. וַתַּעַל שׁוֹעֲתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה²⁶. וַיִּשְׁמַע יי אֶת קִלְנוֹ: כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקֹתָם, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם, אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב.

ישנם ג' דברים שהן עיקר האדם: אשה, בנים, ודירה מרוחת. ואת שלשתם מנעו המצרים מבני ישראל. וזה שכתוב: וַיִּרְא אֶת עֲנִינּוֹ: זו פְּרִישוֹת דָּרָךְ אֶרֶץ, (= פְּרִישוֹת מִהַאֲשֶׁה)²⁷ כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּדַע אֱלֹהִים. דָּבָר שֶׁרַק אֱלֹהִים יוֹדְעוּ. וְאֶת עֲמָלְנוֹ: אֵלוֹ הַבְּנִיִּים. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הַבֵּן הַיְלֹוֹד הַיְאֲרָה תִשְׁלִיכֶהוּ וְכָל הַבֵּת תִּחְיִין. וְאֶת לְחֻצְנוֹ: זוֹ הַדְּחָק, (= דִּירָה דַחֻקָּה) כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלְחָץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לְחֻצִים אֹתָם.

²⁴ וזה מה שטענו הנאצים ימ"ש שהם רק צייתו לפקודות. והתשובה היא שהם

הוסיפו כהנה וכהנה מדעת עצמם וקיימו את הפקודות למהדרים מן המהדרים.

²⁵ ופשוט שאחרי שמת מלך מצרים, קם פרעה אחר תחתיו, וא"כ לא ברור מדוע

בתקופת המלך הראשון, שעבדו את עם ישראל רק לפי פקודת המלך, ובמלך

שקם תחתיו, שעבדו בהם כרצונם.

²⁶ ונראה לבאר: שעד עכשיו בני ישראל חשבו שהמצרים מעבידים אותם כיון

שפרעה מכריח אותם, לכן הרגישו קצת הקלה, שגם מעבידיהם מוכרחים

במעשיהם, אבל עכשיו שהתברר שהם מעצמם שמחים להעביד אותם, כאבם

גדל כפליים, לכן "ויאנחו בני ישראל".

²⁷ למילה "עונינו" יש שני משמעויות. או עבודה מענה כדלעיל, או פרישות

מהאשה כמו כאן. ותלוי לפי הענין.

הגדה של פסח כיד המלך

וַיֹּצֵאנוּ י" מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֶרַע נְטוּיָה, וּבְמִרְא גְדֹל,
וּבְאִתּוֹת וּבְמִפְתִּיּוֹת.

וַיֹּצֵאנוּ י" מִמִּצְרַיִם: לֹא עַל יְדֵי מְלָאךָ מַעֲוֵלִים הַיְצִירָה, וְלֹא עַל
יְדֵי שְׂרָף מַעֲוֵלִים הַבְּרִיאָה, וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ מֹשֶׁה רַבִּינוּ
מַעֲוֵלִים הָעִשְׂיָה. אֲלֵא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֶצְמוֹ,
שֶׁנֶּאֱמַר: וְעַבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה, וְהִפִּיתִי כָּל בְּכוֹר
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה, וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה
שְׁפָטִים. אָנִי י" .

וְעַבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה: אָנִי וְלֹא מְלָאךָ מַעֲוֵלִים
מִיְצִירָה.

וְהִפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: אָנִי וְלֹא שְׂרָף מַעֲוֵלִים הַבְּרִיאָה.
וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים: אָנִי וְלֹא הַשְּׁלִיחַ מֹשֶׁה רַבִּינוּ
מַעֲוֵלִים הָעִשְׂיָה. אָנִי י" - אָנִי הוּא וְלֹא אַחֵר. בְּמַכַּת בְּכוֹרוֹת
הַקַּב"ה לֹא שָׁלַח אֶת מֹשֶׁה רַבִּינוּ לַעֲשׂוֹת שׁוּם דְּבַר בְּזִמְנָן
הַגְּאוּלָּה, אֲלֵא כּוֹלָם הָיוּ שׁוּוִים. לְקִיּוּם מִצְוֹת פֶּסַח מִצָּה
וּמְרוֹר. וְהִסִּיבָה הִיא לֹמַר לָנוּ שֶׁגַם כָּל הַמַּכּוֹת שֶׁמֹּשֶׁה עָשָׂה
זֶה לֹא בְּכוּחוֹת עֲצֻמוֹ אֲלֵא הוּא שְׁלִיחַ שֶׁל ה'. וְעוֹשֶׂה אֶת
תְּפִקִּידוֹ כְּמוֹ כָּל אֶחָד מֵעַבְדָּיו. וְלִכֵּן בְּכָל סִיפּוֹר יְצִיאַת מִצְרַיִם
לֹא מִשְׁבַּחִים אֶת מֹשֶׁה רַבִּינוּ, כִּיּוֹן שֶׁהִשְׁבַּח לֹא תְלוּי בְּמֹשֶׁה
רַק בְּהַקַּב"ה לְבַד²⁸. וּמֹשֶׁה רַבִּינוּ בְּסֶךְ הַכֹּל עָשָׂה אֶת
תְּפִקִּידוֹ כְּמוֹ כָּל יְהוּדֵי שֶׁמִּמְלֵא אֶת תְּפִקִּידוֹ²⁹.

²⁸ **וצ"ע:** הרי כל עם ישראל נוהגים לספר בשבח הצדיקים כל השנה? ונראה שברור שיש עניין גדול לספר בשבח הצדיקים, כיון שע"י כך אנשים רואים לאיזה דרגה אדם ששומר תורה ומצוות כראוי יכול להגיע. והדבר גורם חיזוק עצום א. באמונה, שתורתנו תורת אמת. ב. בשאיפה, לשאוף להגיע לדרגתם. אלא שליל פסח שהוא החג שבו עם ישראל נעשו לעם ע"י שהקב"ה התגלה אליהם והראה להם שהוא בורא העולם, והוא המלך ואנו עבדיו, אנו משבחים רק אותו ומגלים שכל מה שאנו משבחים את הצדיקים כל השנה הוא לא כיון שיש להם כוחות משלהם ח"ו, אלא כל מה שהם עושים הוא רק בתור שליחות שהקב"ה עושה על ידם.

²⁹ **ונראה לחדד יותר:** שהרי פרעה עשה את עצמו לאלוה. כיון שעובדי עבודה זרה נהגו להתייחס לאדם בעל שליטה חזקה כמו לאלקים. והיה חשש שבני ישראל השפעו מהמצרים ויבואו לומר על משה שהוא אלהים. שהרי יש לו כוחות כ"כ חזקים וגדולים יותר מכל מכשפי וחרטומי מצרים וכו'. לכן במכת בכורות

הגדה של פסח כיד המלך

כשהקב"ה מעניש הוא מעניש בשלשה סוגי מכות: א. בַּיָּד חֲזָקָה: בצורה נעלמת. שהקב"ה שהוא זה שמחיה כל דבר בהשגחה כל רגע, מפסיק להחיות את הדבר, וממילא הדבר נפסד וזו מה שהיה הדָּבָר. כְּמָה שְׁנֵאָמַר: הִנֵּה יָד יְיָ הוֹיָה בְּמִקְנֶה אֲשֶׁר בְּשָׂדֵה, בְּסוּסִים, בְּחֲמֹרִים, בְּגַמְלִים, בְּבָקָר וּבְצֹאן, דָּבָר כָּבֵד מְאֹד³⁰. וזה נקרא "יד חזקה" שניכר שידו חזקה שיכול לקחת כח חיותם של הרבה ברואים ברגע אחד, מה שאין שום גבור בעולם יכול לעשות זאת.

ב. וּבְזָרַע נְטוּיָה: בצורה גלויה. אלו השמונה מכות שהם כדוגמת הַחֶרֶב שהורגת ונוקמת באתגליה. הדם נקם במצרים, הצפרדע נקמה במצרים וכו'. כְּמָה שְׁנֵאָמַר: וְחֶרֶב וְשָׁלוֹף בְּיָדוֹ, נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלַיִם. וזה נקרא "זרוע נטויה" שניכר בגלוי זרועו הנטויה של הקב"ה, שנותן כח למזיק לבא כדי לנקום נקמתו.

ג. וּבְמָרָא גָדֹל: זו עונש הנקרא גלוי שְׂכִינָה. שהקב"ה בבת אחת מפסיק חיותו מדבר אחד ונותן חיותו בדבר שני. כמו שהיה בכל המכות שהמצרים לקו, ובני ישראל קבלו כח רוחני גדול, וחיות גדולה, שהמכות לא יוכלו לשלוט בהם³¹. כְּמָה שְׁנֵאָמַר: אוּ הִנֵּסָה אֱלֹהִים לְבֹא לְקַחַת לוֹ גוֹי מְקָרֵב גוֹי, הִיא צָרִיךְ כַח מְיוֹחַד לְקַחַת אֶת הַגּוֹי, (= עם ישראל), מְקָרֵב גוֹי, (=

שהיא המכה הקשה ביותר הקב"ה השווה את משה רבינו לכולם להראות שהכל ממנו והוא רק שלוחו.

ועוד: שמעתי מחמותי רעבצין היימאן שליט"א, שמכת בכורות היתה להמית, לקחת את נשמות הבכורים, ואם משה היה עושה את המכה, וגם היה מבחין בין טיפה לטיפה, היו אומרים שיש לו כח אלהי לקחת נשמות, והוא אלהים.

³⁰ נראה שדבר הוא דוגמה, כיון שגם מכת בכורות נעשה באופן זה שסלק חיותם ומתו.

³¹ **שהרי הכלל הוא:** כשיש דין על עיר או על עם, יש קטרוג על כולם, כמו שהיה במכת בכורות, ולכן היו צריכים הגנה מיוחדת של הדם, ונאסר עליהם לצאת איש מפתח ביתו עד בוקר. ולכן בכל המכות היה קטרוג על עם ישראל, והקב"ה היה צריך לתת להם כח מיוחד, והגנה מיוחדת, שהמכות לא ישלטו בהם. ובמכת בכורות שהמלאך המשחית עצמו היה בפעולה, היה סכנה יותר גדולה, והיו צריכים שמירה מיוחדת.

הגדה של פסח כיד המלך

המצרים)³², בלא שהגוי (= עם ישראל), ינזק. במסות באתת ובמופתים, ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה, ובמוראים גדלים, ככל אשר עשה לכם "אלהיכם במצרים לעיניך. כמו שכתוב במכת דבר שאע"פ שהזיק למצרים, בכל אופן: "ולא מת מישראל עד אחד". ומתגלה בבת אחת השגחתו הפרטית לטובה לעושי רצונו, ולרעה לעוברי רצונו.

ולכל העשר מכות היו שני דברים: א. באותות: אות הוא סימן. שיש סימן שיקרא משהו, וזה המטה שהיה כתוב עליו מבריאת העולם כל העשר מכות שעתידים להיות. כמה שנקאמר: ואת המטה הזה תקח בידך, אשר תעשה בו את האתת.

נוהגין להטיף טפה מן הכוס באמירת דם, ואש, ותימרות עשן, עשר המכות דצ"ר עד"ש באח"ב, ביחד, ט"ו פעם.

---

³² ונראה עוד להסביר את הפסוק "או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי", שמשמע שהיה קושי מיוחד לקחת את עם ישראל מתוך המצרים, שלכאורה הוא לא מובן, מה הבעיה להוציא אנשים מסוימים מתוך אנשים אחרים? אלא הקושי הוא לא להוציא את עם ישראל פיזית ממצרים, אלא להוציא אותם רוחנית ממצרים

ונתן דוגמה פשוטה, אנו רואים שהרבה אנשים חוזרים בתשובה, ומתחילים להניח תפילין ולשמור שבת, או אפילו חילונים ששומרים תפילין שבת וכשרות ברמה מסוימת, אבל יש להם דעות חילוניות. אדם יכול מעשים שה' רוצה, ואפילו להאמין בו, אבל דעותיו הם היפך גמור מה'. ואפילו אנשים חרדים, ואפילו בני תורה, נאמר עליהם "דעת בעלי בתים הפוכה מדעת תורה".

היהודים במצרים היו שם מאות שנים, והושפעו מתרבות מצרים, ואע"פ שהם האמינו בה', ובזה שמשה שלוחו, ורצו לצאת, אבל לשנות את דעותיהם, ואת הסתכלותם על החיים, שתהיה דעת תורה, לפי דרך הטבע היו צריכים שנים של עבודה, שנים של הסברים והרצאות כדי שיאמינו בה' באמת לפי דעת תורה. וכאן התרחש נס, שתוך כמה חודשים עם ישראל הגיע לדרגה כזו גדולה, עד שאח"כ בקריאת ים סוף, ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי, וזה היה תהליך ניסי, מהמכות עד קריעת ים סוף.

וראו זה פלא עצום, יש אנשים חילונים, שמתגאים בזה שהם יהודים, אפילו מאמינים בה', וימותו בשביל המדינה שהם מאמינים בה, אבל מה להם ולדעת תורה, וזה מה שהיהודים היו במצרים. ובאמת זה היה עבודה רוחניים כ"כ קשה, שארבע חמישיות לא עמדו בזה, ומתו במכת חושך.

הגדה של פסח כיד המלך

ב. וּבְמוֹפְתֵי־הֵם: הֵם הַמְּכֹת בַּעֲצָמָם שֶׁבָּאוּ בִּשְׁנֵי הַטְּבַע שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ מִקְרָה הוּא. וְזֶה כּוֹלֵל אֶת מוֹפְתֵי הַדָּם (וְהַנְּחָשׁ, וְהַיֵּיד מִצְרַעַת, עֵיִין הַעֵרָה 34), שֶׁהִיָּה לִפְנֵי הָעֵשֶׂר מְכֹת לִפְנֵי עַם יִשְׂרָאֵל³³ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (שְׁמוֹת ד', ט) "וּלְקַחַת מִיְּמֵי הַיָּאֹר וּשְׁפַכְתָּ בִּיבִשָּׁה וְהָיוּ לְדָם בִּיבִשֶׁת" שֶׁהִיָּה רַק מוֹפֵת וְלֹא אוֹת, שֶׁהָרִי הוּא לֹא הִיָּה כְּתוּב עַל הַמַּטֵּה³⁴. וְהַסִּיבָה לְמוֹפֵת הַדָּם (וְהַנְּחָשׁ, וְהַיֵּיד מִצְרַעַת), לְהִרְאוֹת לְעַם יִשְׂרָאֵל שִׁישׁ מוֹשֵׁל וּמְנַהִיג עַל פְּרַעַה וְאֱלֹהֵיָּהּ שֶׁהוּא הַנִּילוּס. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וְנִתְּתִי מוֹפְתֵי־יָם וּבְאֶרֶץ, דָּם וְאֵשׁ וְתִמְרוֹת עֶשֶׂן³⁵.

דָּבָר אַחֵר: בְּיַד חֲזָקָה שְׁתֵּי־יָם, וּבְזֶרַע נְטוּיָה - שְׁתֵּי־יָם, וּבְמֶרְאָה גְּדֹל - שְׁתֵּי־יָם, וּבְאֹתוֹת שְׁתֵּי־יָם, וּבְמִפְתֵּי־יָם שְׁתֵּי־יָם. אֵלּוּ עֶשֶׂר מְכֹת שֶׁהִבִּיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמְּצָרִים בְּמִצְרַיִם, וְהָעֵשֶׂר מְכֹת הֵיוּ כְּתוּבִים עַל הַמַּטֵּה וְאֵלּוּ הֵן:

---

³³ בעל ההגדה אומר "ובמופתים זה הדם", א"ת שמדובר על מכת דם, הרי היא כבר מוזכרת בדרשה "באותות, שהם עשר המכות. לכן אומר בעל ההגדה שהפסוק בה להוסיף ג"כ את מופת הדם שהיה לעיני עם ישראל. וגם מופת הדם והנחש והיד מצורעת, היו חלק מתהליך ההוצאה של עם ישראל, ע"י שהגבירו בהם את האמונה בה' ובמשה עבדו.

³⁴ ואע"פ ששם (פסוק ב, ט) יש עוד שתי מופתים שלא היה להם אות על המטה, מופת הנחש, ומופת היד מצורעת כשלג, נראה שבעל ההגדה כתב "את הדם" כיון שיש לו שייכות לעשרת המכות, כמו שכותב רש"י שם "שרמז להם שבמכה ראשונה נפרע מאלהיהם" אבל באמת דם הוא לאו דוקא וה"ה לנחש וליד מצרעת.

וקשה: הרי התורה קראה למופת הדם, הנחש, והיד מצרעת, "אותות" עיי"ש ובפרק ה' פסוק כ"ח? ונראה: שהם היו אותות לדברים אחרים. הנחש, והיד מצרעת, סימן שמשה דבר לשון הרע על בני ישראל. והדם היה סימן שהמכה הראשונה שהמצרים ילקו יהיה דם ביאור. אבל לא היה אותות לפני שבאו, על ביאתם, לכן הם מופתים.

³⁵ בפשטות הראיה מהפסוק, היא ראייה לשונית, שמצאנו שלשון 'מופתים' נאמר על דם. והגר"א כותב: "פירוש, דם מלמטה, ואש מלמעלה, ועשן באויר". **דהיינו:** שבעל ההגדה לא מביא ראייה למה שאמר קודם, אלא הוא אומר שהעשר מכות היו מחולקים לשלשה סוגי מכות, חלק מלמטה, כגון דם צפרדע. חלק מלמעלה, כגון ברד, מכת בכורות. חלק באויר, כגון דבר וכו'. אע"פ שפשט הפסוק (יואל ג, ג) מדבר על המכות שגוג ומגוג יקבל לעתיד לבא, ולא על צורת המכות שהיו ביציאת מצרים.

הגדה של פסח כיד המלך

דם, צַפְרִידֵעַ, כְּנִים, עָרוֹב, דְּבַר, שְׁחִין, בָּרֵד, אַרְבֵּה, חֲשֵׁה, מַכַּת
בְּכוֹרוֹת.

**רבי יהודה הִיה נותן בהם סמנים: רבי יהודה סובר שהמכות
היו כתובים על המטה בר"ת. דצ"ה עד"ש באח"ב.**

רבי יוסי הגלילי אומר: מנין אתה אומר שֶׁלְקוּ הַמִּצְוִיִּים בְּמִצְוִיִּים
עֶשֶׂר מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לְקוּ חֲמִשִּׁים מִכּוֹת? בְּמִצְוִיִּים מֵה הוּא
אוֹמֵר? וַיֹּאמְרוּ הַחֲרֻטִּים אֶל פְּרַעֲה: אֶצְבַּע אֱלֹהִים הוּא, וְעַל
הַיָּם מֵה הוּא אוֹמֵר? וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יי
בְּמִצְוִיִּים, וַיֵּירָאוּ הָעַם אֶת יי, וַיֹּאמְרוּ בַיּוֹם וּבַמָּחָר עֲבָדוּ. כִּמָּה
לְקוּ בְּאֶצְבַּע? עֶשֶׂר מִכּוֹת. אָמַר מֵעַתָּה: בְּמִצְוִיִּים לְקוּ עֶשֶׂר
מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לְקוּ חֲמִשִּׁים מִכּוֹת.

רבי אליעזר אומר: מנין שֶׁכָּל מִכָּה וּמִכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא עַל הַמִּצְוִיִּים בְּמִצְוִיִּים הִיְתָה שֶׁל אַרְבַּע מִכּוֹת? שְׁנַאֲמַר:
יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ, עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה, מִשְׁלַחַת מִלְּאֲכֵי רָעִים.
עֲבָרָה - אַחַת, וְזַעַם - שְׁתֵּי, וְצָרָה - שְׁלֹשׁ, מִשְׁלַחַת מִלְּאֲכֵי
רָעִים - אַרְבַּע. אָמַר מֵעַתָּה: בְּמִצְוִיִּים לְקוּ אַרְבָּעִים מִכּוֹת וְעַל
הַיָּם לְקוּ מְאֵתִים מִכּוֹת.

רבי עקיבא אומר: מנין שֶׁכָּל מִכָּה וּמִכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא עַל הַמִּצְוִיִּים בְּמִצְוִיִּים הִיְתָה שֶׁל חֲמִשׁ מִכּוֹת? שְׁנַאֲמַר:
יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ, עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה, מִשְׁלַחַת מִלְּאֲכֵי רָעִים.
חֲרוֹן אַפּוֹ - אַחַת, עֲבָרָה - שְׁתֵּי, וְזַעַם - שְׁלֹשׁ, וְצָרָה - אַרְבַּע,
מִשְׁלַחַת מִלְּאֲכֵי רָעִים - חֲמִשׁ. אָמַר מֵעַתָּה: בְּמִצְוִיִּים לְקוּ
חֲמִשִּׁים מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לְקוּ חֲמִשִּׁים וּמְאֵתִים מִכּוֹת.

כִּמָּה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת לְמָקוֹם עֲלֵינוּ!

אֱלוֹ הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים, דֵּיִינוּ. אֱלוֹ עָשָׂה
בָּהֶם שְׁפָטִים, וְלֹא עָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם, דֵּיִינוּ. אֱלוֹ עָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם,
וְלֹא הָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם, דֵּיִינוּ. אֱלוֹ הָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם וְלֹא נָתַן
לָנוּ אֶת מְמוֹנָם, דֵּיִינוּ. אֱלוֹ נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם וְלֹא קָרַע לָנוּ אֶת
הַיָּם, דֵּיִינוּ. אֱלוֹ קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם וְלֹא הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחָרְבָה,
דֵּיִינוּ. אֱלוֹ הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחָרְבָה וְלֹא שָׁקַע צָרְנוּ בְּתוֹכוֹ, דֵּיִינוּ.
אֱלוֹ שָׁקַע צָרְנוּ בְּתוֹכוֹ וְלֹא סָפַק צָרְכָנוּ בְּמִדְבַּר אַרְבָּעִים שָׁנָה,

הגדה של פסח כיד המלך

דיינו. אלו ספק צרכנו במדבר ארבעים שנה ולא האכילנו את המן, דינו. אלו האכילנו את המן ולא נתן לנו את השבת, דינו. אלו נתן לנו את השבת, ולא קרבנו לפני הר סיני, דינו. אלו קרבנו לפני הר סיני, ולא נתן לנו את התורה, דינו. אלו נתן לנו את התורה ולא הכניסנו לארץ ישראל, דינו. אלו הכניסנו לארץ ישראל ולא בנה לנו את בית הבחירה, דינו. על אחת, כמה וכמה, טובה כפולה ומכפלת למקום עלינו: שהוציאנו ממצרים, ועשה בהם שפטים, ועשה באלהיהם, והרג את בכוריהם, ונתן לנו את ממונם, וקרע לנו את היים, והעבירנו בתוכו בחרבה, ושקע צרנו בתוכו, וספק צרכנו במדבר ארבעים שנה, והאכילנו את המן, ונתן לנו את השבת, וקרבנו לפני הר סיני, ונתן לנו את התורה, והכניסנו לארץ ישראל, ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על עונותינו. **חמש עשרה מעלות כנגד חמש עשרה דורות מאברהם אבינו עד שלמה המלך שבנה את בית הבחירה. וכנגדם יש חמש עשרה מעלות (= מדרגות) בעזרה, וכנגדם אמר דוד המלך חמש עשרה מזמורי תהילים של שיר המעלות.**

רבן גמליאל היה אומר: כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח, לא יצא ידי חובתו, ואלו הן: פסח, מצה, ומרור. מראה ביד על הזרוע ויזהר שלא להגביה אותה. פסח שהיו אבותינו אוכלים בזמן שבית המקדש היה קיים, על שום מה? על שום שפסח הקדוש ברוך הוא על בתי אבותינו במצרים, שנאמר: ואמרתם זבח פסח הוא ליי, אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים, ואת בתינו הציל? ויקד העם וישתחוו.

מראה את המצות למסבים ואומר:

מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא, וגאלם, שנאמר: ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות, כי לא חמץ, כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה, וגם צדה לא עשו להם. ואז אכלנו את המצות ברצון לב ובשמחה. ומה שאנו קוראים

הגדה של פסח כיד המלך

למצות "לחם עוני" כיון שהוא לחם שנהגו להאכיל עבדים, ובמצרים הוא היה לחם עוני, וכשאנו אוכלים אותם אנו נזכרים בלחם עוני שאכלו אבותינו. אבל אנו לא אוכלים את המצות זכר למה שאבותינו אכלו אותו במצרים אלא זכר למה שגורשו ממצרים והבצק לא הספיק להחמיץ. ואז אכלנו אותו ברצון לב ושמחה.

מראה את המרור למסבים ואומר:
מרור זה שאנו אוכלים, על שום מה? על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים, שנאמר: וימררו את חייהם בעבדה קשה, בחמר ובלבנים ובכל עבדה בשדה את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך. בכל דור ודור חיב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, שנאמר: והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים. לא את אבותינו בלבד גאל הקדוש ברוך הוא, אלא אף אותנו גאל עמם, שנאמר: ואתנו הוציא משם, למען הביא אתנו, לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותנו.

מגביהים את הכוס עד הללויה.
לפיכך אנחנו חייבים להודות, להלל, לשבח, לפאר, לרומם, להדר, לברך, לעלה ולקלס תשעה שבחים כנגד תשע מכות. למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו: הוציאנו מעבדות לחרות ביציאת מצרים. מיגון לשמחה, בקריעת ים סוף שהיו בצרה גדולה, שהיה קטרוג על עם ישראל הללו עובדי עבודה זרה, והללו עובדי זרה. ומאכל אחרי מתן תורה שחטאו בחטא העגל ונלקחו שני הכתרים שהיה לכל אחד והיו באל. ליום טוב ביום כפור שמשוה ירד עם לוחות שניות והקב"ה סלח לעם ישראל. ומאפלה מהמדבר שהוא ארץ חושך. לאור גדול לארץ ישראל שהוא אור גדול. ומשעבוד הוא תקופת השופטים שבני ישראל היו בשעבוד. לגאולה בימי דוד ושלמה שישבו לבטח והיה גאולה שלימה. ונאמר לפניו שירה חדשה: הללויה. נגד מכת בכורות. שאז הללו רק את יי. שיצאו מעבדי פרעה לעבדי ה'.

הגדה של פסח כיד המלך

הִלְלוּהָ מִי מֵהַלֵּל אֶת ה' ה' הִלְלוּ עִבְדֵי יי, הִלְלוּ אֶת שֵׁם יי. מִתִּי מֵהַלְלִים אֶת ה' ה' יְהִי שֵׁם יי מְבָרֵךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם, בַּמִּשְׁךְ כָּל הַשָּׁנָה. הֵיכֵן מֵהַלְלִים אֶת ה' מִמְזָרְחַ שְׁמֶשׁ עַד מְבֹאוֹ, בְּכָל הָעוֹלָם מְהֵלֵל שֵׁם יי. רַם עַל כָּל גּוֹיִם יי, עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ. מִי כִּי אֱלֹהֵינוּ הַמְּגַבִּיהִי לְשִׁבְתָּ, הַמְּשַׁפִּילִי לְרֵאוֹת בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ. מְקִימֵי מַעֲפָר דָּל, מְאַשְׁפֵּת יָרִים אֲבִיוֹן, לְהוֹשִׁיבֵי עִם נְדִיבִים, עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ. מוֹשִׁיבֵי עֵקֶרֶת הַבַּיִת, אִם הַבְּנִים שְׂמָחָה. הִלְלוּהָ.

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל הַזְּכָרִים מִמִּצְרַיִם מֵהַעֲבוּדָה בַּמִּצְרַיִם. בַּיִת יַעֲקֹב הַנְּשִׁימִים יַעֲזֵם לַעֲזֵם מֵהַמִּצְרַיִם שֶׁהוּצִיא עֲלֵיהֶם לַעֲזֵם שֶׁהֵם שׁוֹלְטִים בְּנִשְׁוֹתֵיהֶם. הַיְתָה יְהוּדָה לְקַדְשׁוֹ שֶׁבֵּט יְהוּדָה קֹדֶשׁ שְׁמוֹ שֶׁל הַקֶּב"ה בְּזֵה שֶׁקֶפֶץ רֵאשׁוֹן לִיִּם. יִשְׂרָאֵל מִמְשָׁלוֹתָיו. מִיַּד שְׁעִם יִשְׂרָאֵל יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם הֵם קִבְּלוּ אֶת הַכַּח לְשִׁלוֹט בְּכָל דָּבָר בְּעוֹלָם, וְלֹכֵן הָיִם רָאָה וַיִּנָּס, הִירְדָן יֹסֵב לְאַחֹר. הֶהָרִים רָקְדוּ בְּזִמְנָן מִתֵּן תּוֹרָה כְּאֵילִים, וְהַגְּבְּעוֹת הַתְּקַרְבוּ זֶה לְזֶה כְּשֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל עִבְרוּ אֶת נַחַל אַרְנוֹן וְהָאֲמוֹרָאִים הַתְּחַבְּאוּ בְּתוֹכָם כְּבְנֵי צֹאן. מֵה לָּךְ הָיִם כִּי תִנּוּס, הִירְדָן תִּסָּב לְאַחֹר, הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים, גְּבְּעוֹת כְּבְנֵי צֹאן. מִלְּפָנֵי אֲדוֹן חוֹלִי (= יוֹצֵר) אֶת הָאָרֶץ, וְעֵשָׂה תִנְאִי בַעַת הַבְּרִיאָה, שֶׁהֵם יִבְקַע מִלְּפָנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב. הַהֶפְכִי הַצּוֹר אָגָם מִיָּם, חֲלָמִישׁ לְמַעֲיָנו מִיָּם.

מְגַבִּיהִים אֶת הַכּוֹס עַד גְּאֵל יִשְׂרָאֵל.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גָּאֲלָנוּ וְגָאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהַגִּיעָנוּ לְלִילָה הַזֶּה לְאֶכֶל בּוֹ מִצֵּה וּמְרוֹר. כֵּן יי אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵהִי אֲבוֹתֵינוּ יַגִּיעָנוּ לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אַחֲרֵים הַבָּאִים לְקִרְאָתָנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמִחִים בְּבִנְיָן עִירָךְ וְשָׁשִׁים בַּעֲבוּדָתְךָ. וְנֹאכַל שֵׁם מִן הַזְּבָחִים וּמִן הַפְּסָחִים אֲשֶׁר יַגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מְזִבְחֶךָ לְרִצּוֹן, וְנוֹדָה לָּךְ שִׁיר חֲדָשׁ עַל גְּאֻלְתָּנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשָׁנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי גְּאֵל יִשְׂרָאֵל.

הגדה של פסח כיד המלך

לשם יחוד קב"ה ושכינתיה הריני בא לקיים את מצוות שתיית הכוס השני מארבע כוסות שתיקנו חכמים כנגד השלב השני של יציאת מצרים. כמו שכתוב "והצלתי אתכם מעבודתם" שהוא השלב שבני ישראל פסקו להיות עבדים למצרים.³⁶ שהוא כנגד דרגת עבודתנו בימות המשיח³⁷.
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן.
שׁוֹתִין אֶת הַכּוֹס בְּהִסָּבֵת שְׂמָאל.

רְחֻצָה / רְחֹץ
נוֹטְלִים אֶת הַיָּדַיִם וּמְבָרְכִים
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
עַל נְטִילַת יָדַיִם.

מוֹצֵיא, מִצָּה
יִקַּח הַמִּצּוֹת בְּסֹדֶר שֶׁהֵנִיחַ, הַפְּרוּסָה בֵּין שְׁתֵּי הַשְּׁלֵמוֹת, וַיֹּאחֲזֵן שְׁלֹשֶׁתָן בִּידוֹ
וַיְבַרֵךְ "הַמוֹצֵיא" בְּכוּוּנָה עַל הָעֲלִיוּנָה ו"עַל אֲכִילַת מִצָּה" בְּכוּוּנָה עַל הַפְּרוּסָה.
אַחַר כֵּךְ יַבְצֵעַ כְּזִית מִן הָעֲלִיוּנָה הַשְּׁלֵמָה וְכְזִית שְׁנֵי מִן הַפְּרוּסָה וַיִּטְבֹּל
בַּמַּלַּח, וַיֹּאכַל בְּהִסָּבָה שְׁנֵי הַזִּיתִים.
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמוֹצֵיא לָחֶם מִן הָאָרֶץ.
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
עַל אֲכִילַת מִצָּה.

מְרוֹר
כָּל אֶחָד מֵהַמְּסֻבִּים לוֹקֵחַ כְּזִית מְרוֹר וּמְטַבֵּלוֹ בְּחֶרוֹסֶת, חוֹזֵר וּמִנְעֵר הַחֶרוֹסֶת,
מְבָרֵךְ וְאוֹכֵל בְּלֵי הַסֶּבֶה.
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
עַל אֲכִילַת מְרוֹר.

כוֹרֵךְ
כָּל אֶחָד מֵהַמְּסֻבִּים לוֹקֵחַ כְּזִית מִן הַמִּצָּה הַשְּׁלִישִׁית עִם כְּזִית מְרוֹר וְכוֹרֵכֶם
יַחַד, אוֹכְלִים בְּהִסָּבָה וּבְלֵי בְרָכָה. לְפָנַי אֲכָלוּ אוֹמֵר. זָכַר לְמִקְדָּשׁ כְּהִלָּל. כֵּן

³⁶ עיין עמק דבר (שמות ו, ו) שהוא ממכת ארבה.

³⁷ לשון הגר"א: "שני נגד ימות המשיח שמספרים יציאת מצרים כמו שכתוב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".

וצ"ע: נכון שבימות המשיח יספרו ביציאת מצרים אבל מה הקשר לכוס השני, שפסקו רק להיות עבדים, ועוד לא יצאו ממצרים. הרי מתאים יותר לכוס השלישי שאז יצאו ממצרים.

הגדה של פסח כיד המלך

עֲשֵׂה הַלֵּל בְּזִמְנֵי שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הַיְהוָה קַיִּים: הִיָּה כּוֹרֵךְ מִצָּה וּמְרוֹר וְאוֹכֵל בִּיחָד,
לְקַיִּים מֵה שֶׁנֶּאֱמַר: עַל מִצּוֹת וּמְרָרִים יֹאכְלֵהוּ.

שֶׁלַחן עוֹרֵךְ

אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים הַסְעוּדָה הָעֵרוּכָה וְנוֹהֲגִים לֵאכּוֹל תַּחֲלָה בִּיְצִים מִבְּשִׁלוֹת. וְלֹא
יֹאכֵל יוֹתֵר מִדִּי, שֶׁלֹּא תִהְיֶה עֲלָיו אֲכִילַת אֲפִיקוֹמָן אֲכִילָה גְּסָה.

צָפוֹן

אַחַר גַּמֵּר הַסְעוּדָה לּוֹקַח כָּל אֶחָד מֵהַמְּסֻבִּים כְּזִית מִהַמִּצָּה שֶׁהִיתָה צְפוֹנָה
לְאַפִּיקוֹמָן וְאוֹכֵל מִמֶּנָּה כְּזִית בַּהֲסָבָה. וְצָרִיךְ לֵאכְלָה קֶדֶם חֲצוֹת הַלַּיְלָה.

בְּרַךְ

מוֹזְגִין כּוֹס שְׁלִישִׁי וּמְבָרְכִין בְּרַכַּת הַמְּזוֹן.

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת: בְּשׁוּב יי אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֻלְמִים. אֲזַי יִמְלֵא
שְׁחוֹק פִּינוּ וְלִשׁוֹנֵנוּ רִנָּה. אֲזַי יֹאמְרוּ בְּגוֹיִם: הֲגִדִיל יי לַעֲשׂוֹת עִם
אֱלֹהֵי. הֲגִדִיל יי לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ, הָיִינוּ שְׂמֵחִים. שׁוּבָה יי אֶת
שְׁבִיתֵנוּ כְּאַפִּיקִים בְּנִגְב. הַזְרָעִים בְּדַמְעָה, בְּרִנָּה יִקְצְרוּ. הַלּוֹךְ
יֵלֵךְ וּבִכָּה נִשְׂא מִשְׁךְ הַזָּרַע, בֹּא יְבֹא בְּרִנָּה נִשְׂא אֶלְמֹתָיו.

שְׁלֹשָׁה שְׂאֲכָלוּ כְּאֶחָד חֵיבִין לְזִמְנֵי וְהַמְּזִמֵּן פּוֹתַח:

רְבוּתִי, נְבִרְךְ

הַמְּסֻבִּים עוֹנִים:

יְהִי שֵׁם יי מְבָרְךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם.

הַמְּזִמֵּן אוֹמֵר

בְּרִשׁוֹת מְרִנָּה וְרִבְנָה וְרְבוּתִי, נְבִרְךְ (אֱלֹהֵינוּ) שְׂאֲכָלוּנוּ מִשְׁלוֹ.

הַמְּסֻבִּים עוֹנִים:

בְּרוּךְ (אֱלֹהֵינוּ) שְׂאֲכָלוּנוּ מִשְׁלוֹ וּבִטְוֵבוֹ חֵינּוּ.

הַמְּזִמֵּן חוֹזֵר וְאוֹמֵר

בְּרוּךְ (אֱלֹהֵינוּ) שְׂאֲכָלוּנוּ מִשְׁלוֹ וּבִטְוֵבוֹ חֵינּוּ.

כָּלֵם אוֹמְרִים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַזֶּה אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּטוֹבוֹ
בְּחֵן בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים הוּא נוֹתֵן לָחֵם לְכָל בֶּשֶׂר כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד. וּבְטוֹבוֹ
הַגָּדוֹל תִּתְּמִיד לֹא חָסַר לָנוּ, וְאֵל יִחְסַר לָנוּ מְזוֹן לְעוֹלָם
וְעַד. בְּעֵבוֹר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל, כִּי הוּא אֵל זֶן וּמְפָרֵס לְכָל וּמִטֵּיב לְכָל,
וּמְכִין מְזוֹן לְכָל בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא. בְּרוּךְ אַתָּה יי הַזֶּה אֶת הַכֹּל.

נוֹדָה לָךְ יי אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאַבּוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה
וּרְחֵבָה, וְעַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית
עַבְדִּים, וְעַל בְּרִיתְךָ שֶׁחֲתַמְתָּ בְּבִשְׂרֵנוּ, וְעַל תּוֹרַתְךָ שֶׁלְּמַדְתָּנוּ,

הגדה של פסח כיד המלך

ועל חקיקך שהודעתנו, ועל חיים חן וחסד שחוננתנו, ועל אכילת
מזון שאַתָּה זָן ומְפָרֵס אותנו תמיד, בְּכֹל יוֹם וּבְכֹל עֵת וּבְכֹל
שָׁעָה:

ועל הכל " אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ
שִׁמְךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: כְּכַתוּב, וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ
וּבֵרַכְתָּ אֶת " אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ. בְּרוּךְ
אַתָּה " עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמָּזוֹן:

רחם נָא " אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל צִיּוֹן
מְשְׁכַן כְּבוֹדְךָ וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחְךָ וְעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל
וְהַקְּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו: אֱלֹהֵינוּ אָבִינוּ, רַעֲנוּ זִוְנֵנוּ פְּרִנְסֵנוּ
וְכַלְכְּלֵנוּ וְהַרְוִיחֵנוּ, וְהַרְוֵחַ לָנוּ " אֱלֹהֵינוּ מְהֵרָה מְכַל צְרוּתֵינוּ. וְנָא
אַל תִּצְרִיכֵנוּ " אֱלֹהֵינוּ, לֹא לִידֵי מִתְנַת בָּשָׂר וָדָם וְלֹא לִידֵי
הַלְוָאָתָם, כִּי אִם לִידְךָ הַמְּלָאָה הַפְּתוּחָה הַקְּדוּשָׁה וְהַרְחֲבָה,
שְׁלֹא יִבּוֹשׁ וְלֹא נִכְלָם לְעוֹלָם וָעֶד.

בְּשַׁבַּת מוֹסִיפִין:

רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ " אֱלֹהֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוֹת יוֹם הַשְּׁבִיעִי הַשַּׁבָּת
הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ הַזֶּה. כִּי יוֹם זֶה גְּדוֹל וְקְדוֹשׁ הוּא לְפָנֶיךָ לְשַׁבָּת
בוֹ וְלָנוּחַ בוֹ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוֹת רְצוֹנָךְ. וּבְרְצוֹנְךָ הִנִּיחַ לָנוּ " אֱלֹהֵינוּ
שְׁלֹא תִהְיֶה צָרָה וְיָגוֹן וְאֲנָחָה בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ. וְהִרְאֵנוּ " אֱלֹהֵינוּ
בְּנַחֲמַת צִיּוֹן עִירְךָ וּבְבִנְיַן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קְדֻשָּׁךְ כִּי אַתָּה הוּא בְּעַל
הַיְשׁוּעוֹת וּבְעַל הַנְּחֻמוֹת.

אֱלֹהֵינוּ וְאַלֵּהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבֵא וְיַגִּיעַ וְיִרְאֶה וְיִרְצֶה וְיִשְׁמַע
וְיִפְקֹד וְיִזְכֹּר זְכוֹרֵנוּ וּפְקֻדוֹנֵנוּ, וְזָכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ, וְזָכְרוֹן מְשִׁיחַ בֶּן
דָּוִד עַבְדְּךָ, וְזָכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קְדֻשָּׁךְ, וְזָכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית
יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ, לְפִלִיטָה לְטוֹבָה לְחַן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים, לְחַיִּים
וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה זְכָרֵנוּ " אֱלֹהֵינוּ בוֹ לְטוֹבָה
וּפְקֻדָנוּ בוֹ לְבִרְכָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים. וּבְדַבַּר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים
חוּס וְחַנּוּן וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ, כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ, כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן
וְרַחוּם אַתָּה.

וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקְּדוֹשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה " בּוֹנֵה
בְּרַחֲמֵי יְרוּשָׁלַיִם. אָמֵן.

בְּרוּךְ אַתָּה " אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל אָבִינוּ מְלַכְנוּ אֲדִירֵנוּ
בוֹרְאֵנוּ גְּאֻלָּנוּ יוֹצְרֵנוּ קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל

הגדה של פסח כיד המלך

הַמֶּלֶךְ הַטוֹב וְהַמְּטִיב לְכֹל שֶׁבְּכֹל יוֹם וְיוֹם הוּא הַטֵּיב, הוּא מְטִיב, הוּא יִטֵּיב לָנוּ. הוּא גִמְלָנוּ הוּא גּוֹמְלָנוּ הוּא יְגַמְלָנוּ לְעַד, לְחַן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים וְלִרְוַח הַצְּלָה וְהַצְּלָחָה, בְּרָכָה וְיִשׁוּעָה נַחֲמָה פְּרִנְסָה וְכִלְכָּלָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשְׁלוֹם וְכֹל טוֹב, וּמְכַל טוֹב לְעוֹלָם עַל יַחְסָרְנוּ.

הַרְחַמֵּן הוּא יְמַלֹּךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. הַרְחַמֵּן הוּא יִתְבָּרַךְ בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ. הַרְחַמֵּן הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים, וְיִתְפָּאֵר בְּנוֹ לְעַד וְלִנְצַח נְצָחִים, וְיִתְהַדָּר בְּנוֹ לְעַד וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים. הַרְחַמֵּן הוּא יְפַרְנֶסֶנוּ בְּכָבוֹד. הַרְחַמֵּן הוּא יִשְׁבּוֹר עָלֵנוּ מֵעַל צְוָאֵרְנוּ, וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוֹת לְאַרְצָנוּ. הַרְחַמֵּן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ בְּרָכָה מְרַבָּה בְּבֵית הַזֶּה, וְעַל שְׁלַחַן זֶה שֶׁאֲכַלְנוּ עָלָיו. הַרְחַמֵּן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת אֱלֹהֵינוּ הַנְּבִיא זְכוֹר לְטוֹב, וְיִבְשֹׁר לָנוּ בְּשׁוֹרוֹת טוֹבוֹת יִשׁוּעוֹת וְנַחֲמוֹת.

הַרְחַמֵּן הוּא יְבָרֵךְ אֶת (אָבִי מוֹרִי) בְּעַל הַבַּיִת הַזֶּה. וְאֶת (אִמִּי מוֹרְתִי) בְּעַלֵּת הַבַּיִת הַזֶּה, אוֹתָם וְאֶת בֵּיתָם וְאֶת זְרַעָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם. אוֹתָנוּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָנוּ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרַכְנוּ אֲבוֹתֵינוּ אֲבָרָהִם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בְּכָל מְכַל כָּל, כֵּן יְבָרֵךְ אוֹתָנוּ כָּלנוּ יַחַד בְּבְרָכָה שְׁלֵמָה, וְנֹאמֵר, אָמֵן.

בְּמָרוֹם יִלְמְדוּ עָלֵיהֶם וְעָלֵינוּ זְכוֹת שֶׁתְּהֵא לְמִשְׁמֶרֶת שְׁלוֹם. וְנִשְׂא בְּרָכָה מֵאֵת יי, וְצִדְקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְנִמְצָא חַן וְשִׁכְל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם.

בְּשַׁבָּת:

הַרְחַמֵּן הוּא יִנְחִילָנוּ יוֹם שֶׁכָּלוּ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים. הַרְחַמֵּן הוּא יִנְחִילָנוּ יוֹם שֶׁכָּלוּ טוֹב. (יוֹם שֶׁכָּלוּ אָרוּךְ. יוֹם שֶׁצִּדְדִיקִים יוֹשְׁבִים וְעֵטְרוֹתֵיהֶם בְּרֹאשֵׁיהֶם וְנִהְנִים מִזִּיו הַשְּׂכִינָה וְיֵהִי חֶלְקֵינוּ עִמָּהֶם).

הַרְחַמֵּן הוּא יִזְכֵּנוּ לִימֹת הַמְּשִׁיחַ וְלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. מְגִדוֹל יִשׁוּעוֹת מְלִכּוֹ וְעֵשָׂה חֶסֶד לְמִשִּׁיחוֹ לְדוֹד וְלִזְרַעוֹ עַד עוֹלָם. עֵשָׂה שְׁלוֹם בְּמָרוֹמָיו, הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ, אָמֵן.

יִרְאוּ אֶת יי קִדְשָׁיו, כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירְאָיו. כְּפִירִים רָשׁוּ וְרַעֲבוּ, וְדַרְשֵׁי יי לֹא יַחְסְרוּ כָּל טוֹב. הוֹדוּ לֵי כִי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ. פּוֹתַח אֶת יַדְךָ, וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רְצוֹן. בְּרוּךְ הַגָּבֵר אֲשֶׁר יְבַטַּח

הגדה של פסח כיד המלך

ב"י, וְהָיָה " מְבֹטָחוּ. נֶעַר הָיִיתִי גַם זְקֵנִתִי, וְלֹא רָאִיתִי צְדִיק
נִעְזָב, וְזָרְעוּ מְבַקֵּשׁ לֶחֶם. " עַז לְעַמּוֹ יִתֵּן, " יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ
בְּשָׁלוֹם.

לשם יחוד קב"ה ושכינתיה הריני בא לקיים את מצוות
שתיית הכוס השלישי מארבע כוסות שתיקנו חכמים כנגד
השלב השלישי של יציאת מצרים. כמו שכתוב "וגאלתי
אתכם בזרוע נטויה" שאז בני ישראל יצאו ביד רמה
ממצרים. והוא כנגד דרגת עבודתנו בתחית המתים.³⁸
בְּרוּךְ אַתָּה " אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן.
שׁוֹתֵין בְּהַסְבַּת שְׁמָאל.

שְׁפָךְ חַמְתְּךָ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּךָ וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר
בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ. כִּי אָכַל אֶת יַעֲקֹב וְאֶת נֹהוּ הַשָּׁמוּ. שְׁפָךְ
עֲלֵיהֶם זַעֲמָךְ וְחֲרוֹן אַפְּךָ יִשִּׁיגֵם. תִּרְדֹּף בְּאֵף וְתִשְׁמִידֵם מִתַּחַת
שָׁמַי ".

הלל

לֹא לָנוּ, " לֹא לָנוּ, כִּי לְשִׁמְךָ יֵתֵן כְּבוֹד, עַל חֲסִדְךָ, עַל אַמְתְּךָ.
לָמָּה יֵאמְרוּ הַגּוֹיִם: אֵיךְ נָא אֱלֹהֵיהֶם? וְאֱלֹהֵינוּ בְּשִׁמִּים, כֹּל
אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה. **בְּכָל דָּבָר יֵשׁ חוֹמֵר, פּוֹעֵל, צוּרָה, וְתַכְלִית.**
הַחוֹמֵר: עֲצִבֵיהֶם, כֶּסֶף וְזָהָב. **הַפּוֹעֵל:** מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם.
הַצּוּרָה: פֶּה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ, עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ. אֲזַנָּיִם לָהֶם
וְלֹא יִשְׁמְעוּ, אֵף לָהֶם וְלֹא יִרְחוּן. יְדֵיהֶם וְלֹא יִמְשֹׁן, רַגְלֵיהֶם
וְלֹא יִהְלְכוּ, לֹא יִהְיוּ בְּגֵרוֹנָם. **הַתַּכְלִית:** כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עוֹשֵׂיהֶם, כֹּל
אֲשֶׁר בִּטַּח בָּהֶם³⁹. יִשְׂרָאֵל בְּטַח בִּיהוָה, עֲזָרָם וּמְגִנָּם הוּא. בֵּית
אֱהָרֹן בִּטַּח בִּיהוָה, עֲזָרָם וּמְגִנָּם הוּא. יִרְאֵי יְהוָה בִּטַּח בִּיהוָה,
עֲזָרָם וּמְגִנָּם הוּא.

³⁸ לשון הגר"א: "שלישי הוא נגד תחית המתים, שהוא מברך על מזונו, שאז
הוא סעודת לויתן".

³⁹ אע"פ שתכלית העושים את הפסלים, הוא כדי שהפסל יעזור להם, אבל
התכלית שיוצא להם מזה הוא, "כמוהם יהיו עושיהם, כל הבוטח בהם". שאלה
שבוטחים בפסלים, נעשים בדרגת הפסלים, שאין תועלת במעשיהם.

הגדה של פסח כיד המלך

" זְכַרְנוּ יְבָרַךְ. יְבָרַךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל, יְבָרַךְ אֶת בֵּית אַהֲרֹן,
יְבָרַךְ יִרְאִי ", הַקְטָנִים עִם הַגְּדֹלִים. יֹסֵף " עֲלֵיכֶם, עֲלֵיכֶם וְעַל
בְּנֵיכֶם. בְּרוּכִים אַתֶּם לִי, עֲשֵׂה שְׁמַיִם וְאָרֶץ. הַשְּׁמַיִם שְׁמַיִם לִי
לִפְנֵי בְרָכָה. וְהָאָרֶץ נָתַן לְבְנֵי אָדָם לְאַחַר בְּרָכָה. לֹא הִמְתִּים
רְשָׁעִים שְׁבַחֵיהֶם קְרוּאִים מִתִּים. יְהַלְלוּ יְהוָה וְלֹא כָל יַרְדֵי דוֹמָה
יֹרְדֵי עֵפֶר אַחַר מִיתַתֶם. וְאַנְחֵנוּ הַחַיִּים עַכְשָׁיו נְבָרַךְ יְהוָה
מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. הַלְלוּיָהּ.

אַהֲבַתִּי כִּי יִשְׁמַע " אֶת קוֹלִי, תַחֲנוּנֵי. כִּי הִטָּה אֶזְנוֹ לִי וּבִימֵי
אֶקְרָא. אֶפְפוּנֵי חֲבֵלִי מוֹת וּמְצָרֵי שְׂאוֹל מְצֹאוּנֵי, צָרָה וְיִגוֹן
אֶמְצָא. וּבִשְׁם " אֶקְרָא: אָנָּה " מַלְטָה נַפְשִׁי! חֲנוּן " וְצַדִּיק,
וְאַלְהֵינוּ מְרַחֵם. שְׁמֵר פְּתָאִים ", דַּלְתֵי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ. שׁוּבֵי נַפְשֵׁי
לְמִנוּחֵיכִי, כִּי " גָּמַל עֲלֵיכִי. כִּי חֲלַצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת, אֶת עֵינֵי מִן
דַּמְעָה, אֶת רַגְלֵי מִדְּחִי. אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי " בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים.
הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר, אֲנִי עֲנִיתִי מְאֹד. אֲנִי אֶמְרַתִּי בַחֲפָזִי: כָּל
הָאָדָם כֹּזֵב.

מָה אָשִׁיב לִי כֹל תַּגְמוּלוֹהִי עָלַי. כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבִשְׁם "
אֶקְרָא. נְדָרֵי לִי אֲשַׁלֵּם נִגְדָה נָא לְכֹל עַמּוֹ. יִקָּר בְּעֵינֵי " הַמּוֹתָה
לְחִסְדֵיךָ. אָנָּה " כִּי אֲנִי עֲבָדְךָ, אֲנִי עֲבָדְךָ בֶּן אֲמֹתֶךָ, פִּתְחֹת
לְמוֹסְרֵי. לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבִשְׁם " אֶקְרָא. נְדָרֵי לִי אֲשַׁלֵּם
נִגְדָה נָא לְכֹל עַמּוֹ. בְּחֻצְרוֹת בַּיִת ", בְּתוֹכִי יְרוּשָׁלַיִם. הַלְלוּיָהּ.
הַלְלוּ אֶת " כָּל גּוֹיִם, שְׁבַחוּהוּ כָּל הָאֲמִים. כִּי גִבֹר עָלֵינוּ חֲסֵדוֹ,
וְאַמֶּת " לְעוֹלָם. הַלְלוּיָהּ.

הוֹדוּ לִי כִּי טוֹב - כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ. יֹאמֶר נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם
חֲסֵדוֹ. יֹאמְרוּ נָא בֵּית אַהֲרֹן - כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ. יֹאמְרוּ נָא יִרְאִי "
כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ.

מִן הַמִּצָּר קָרַאתִי יְהוָה, עֲנֵנִי בְּמִרְחַב יְהוָה. " לִי, לֹא אִירָא - מָה
יַעֲשֶׂה לִי אָדָם? " לִי בְּעֶזְרִי וְאֲנִי אֶרְאֶה בְּשִׁנְאִי. טוֹב לְחִסוֹת בִּי
מִבְּטַח בְּאָדָם. טוֹב לְחִסוֹת בִּי אַע"פ שֶׁלֹּא הַבְּטִיחַ שִׁיעֲזוֹר.
מִבְּטַח בְּנְדִיבִים. מִלְּבַטַח בְּנְדִיבִים שֶׁהַבְּטִיחוּ לְעֲזוֹר. כָּל גּוֹיִם
סָבְבוּנִי, מִרְחוֹק, אֲנִי בּוֹטַח בְּשֵׁם " כִּי אֲמִילִם (= אֲכַרִּיתֶם). וְאֶפִּילוּ
שֶׁסְּבִיבֵי הֵם הַתְּקַרְבוּ וְעוֹמְדִים עַכְשָׁיו קְרוֹב, וְגַם סָבְבוּנִי, וּבְאוּ
עוֹד גּוֹיִים אַחֲרָיִם וְעוֹמְדוֹ מִרְחוֹק. אַעפ"כ בְּשֵׁם " כִּי אֲמִילִם.
וְאֶפִּילוּ שֶׁסְּבִיבֵי כְּדַבְּרִים שֶׁהֵם מִמֶּשׁ עָלַי וְרַק חֲסַר שִׁפְיָלוּ

הגדה של פסח כיד המלך

אותי, אני בטוח שדעכו כְּאֵשׁ קוֹצִים, וּבָשִׁם יי כִּי אֲמִילם.
ואפילו שדחה דְחִיתַנִּי לְנֶפֶל, שִׁכְבַּר הַפִּילוֹ אוֹתִי וְחָסַר רַק
שיחתכו לי את הראש, אַעֲפִ"כּ אֲנִי בּוֹטַח שְׁיִי עֲזָרְנִי⁴⁰. עֲזִי
וְזָמַרְתָּ יְהוָה לִי לְיִשׁוּעָה. קוֹל תְּפִילָה לִפְנֵי הַמַּלְחָמָה, רְנָה
אחרי המלחמה. וְיִשׁוּעָה שִׂמְחָה בִּישׁוּעָה בִּשְׁעַת הַמַּלְחָמָה,
בְּאֵהְלִי צְדִיקִים, יְמִין יי עֲשֵׂה חֵיל. יְמִין יי רוֹמְמָה, יְמִין יי עֲשֵׂה
חֵיל. לֹא אֲמוֹת כִּי אַחִיָּה, וְאַסְפֵּר מַעֲשֵׂי יְהוָה. יִסֹּר יִסְרֵנִי יְהוָה, וְלִמּוֹת
לֹא נִתְּנִי. פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צְדָק, אָבֹא בָם, אוֹדֶה יְהוָה. זֶה הַשַּׁעַר
לִי, צְדִיקִים יָבֹאוּ בּוֹ. אוֹדֶךָ כִּי עֲנִיתַנִּי וַתְּהִי לִי לְיִשׁוּעָה. אוֹדֶךָ כִּי
עֲנִיתַנִּי וַתְּהִי לִי לְיִשׁוּעָה. אָבֵן מֵאֲסוֹ הַבּוֹנִים הֵיְתֶה לְרֹאשׁ פֶּנֶה.
אָבֵן מֵאֲסוֹ הַבּוֹנִים הֵיְתֶה לְרֹאשׁ פֶּנֶה. מֵאֵת יְהוָה הֵיְתֶה זֹאת
הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ. מֵאֵת יְהוָה הֵיְתֶה זֹאת הִיא נִפְלְאוֹת
בְּעֵינֵינוּ. זֶה הַיּוֹם עֲשֵׂה ה' נְגִילָה וְנִשְׂמָחָה בּוֹ. זֶה הַיּוֹם עֲשֵׂה ה'
נְגִילָה וְנִשְׂמָחָה בּוֹ.

אָנָּה יי, הוֹשִׁיעָה נָּא. אָנָּה יי, הוֹשִׁיעָה נָּא. אָנָּה יי, הַצְּלִיחָה נָּא.
אָנָּה יי, הַצְּלִיחָה נָּא.

בְּרוּךְ הֵבֵא בָשִׁם יי, בְּרִכּוֹנוֹכֶם מִבֵּית יי. בְּרוּךְ הֵבֵא בָשִׁם יי,
בְּרִכּוֹנוֹכֶם מִבֵּית יי. אֵל יי וַיֵּאָר לָנוּ. אֶסְרוּ חַג בְּעֵבְתֵיכֶם עַד קָרְנוֹת
הַמִּזְבֵּחַ. אֵל יי וַיֵּאָר לָנוּ. אֶסְרוּ חַג בְּעֵבְתֵיכֶם עַד קָרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ.
אֵלֵי אֲתָהּ וְאוֹדֶךָ, אֱלֹהֵי - אֲרוֹמְמֶךָ. אֵלֵי אֲתָהּ וְאוֹדֶךָ, אֱלֹהֵי -
אֲרוֹמְמֶךָ.

הוֹדוּ לִי כִי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ. הוֹדוּ לִי כִי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם
חֲסִדוֹ.

יְהַלְלוּךָ יי אֱלֹהֵינוּ כֹּל מַעֲשֵׂיךָ, וְחֲסִידֶיךָ צְדִיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנְךָ, וְכָל
עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרְנָה יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ, וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפְאָרוּ, וַיְרוֹמְמוּ
וַיַּעֲרִיצוּ, וַיִּקְדִּישׁוּ וַיִּמְלִיכוּ אֶת שִׁמְךָ, מִלְּכָנוּ. כִּי לָךְ טוֹב לְהוֹדוֹת
וְלִשְׁמֹךְ נָא לְזַמֵּר, כִּי מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אֲתָהּ אֵל.

הוֹדוּ לִי כִי טוֹב - כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ. הוֹדוּ לְאֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים - כִּי
לְעוֹלָם חֲסִדוֹ. הוֹדוּ לְאֱדֹנֵי הָאֱדֹנִים - כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ. לַעֲשֵׂה

⁴⁰ גמ' (ברכות י, א): "כך מקובלני מבית אבי אבא - אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים".

הגדה של פסח כיד המלך

נפלאות גדלות לבדו - כי לעולם חסדו. לעשה השמים בתבונה
- כי לעולם חסדו. לרוקע הארץ על המים - כי לעולם חסדו.
לעשה אורים גדלים - כי לעולם חסדו. את השמש לממשלת
ביום - כי לעולם חסדו. את הירח וכוכבים לממשלות בלילה -
כי לעולם חסדו. למכה מצרים בבכוריהם - כי לעולם חסדו.
ויוצא ישראל מתוכם - כי לעולם חסדו. ביד חזקה ובזרוע
נטויה - כי לעולם חסדו. לגזר ים סוף לגזרים - כי לעולם
חסדו. והעביר ישראל בתוכו - כי לעולם חסדו. ונער פרעה
וחילו בים סוף - כי לעולם חסדו. למוליק עמו במדבר - כי
לעולם חסדו. למכה מלכים גדלים - כי לעולם חסדו. ויהרג
מלכים אדירים - כי לעולם חסדו. לסיחון מלך האמרי - כי
לעולם חסדו. ולעוג מלך הבשן - כי לעולם חסדו. ונתן ארצם
לנחלה - כי לעולם חסדו. נחלה לישראל עבדו - כי לעולם
חסדו. שבשפלנו זכר לנו - כי לעולם חסדו. ויפרקנו מצרינו -
כי לעולם חסדו. נתן לחם לכל בשר - כי לעולם חסדו. הודו
לאל השמים - כי לעולם חסדו.

נשמת כל חי תברך את שמך, יי אלהינו, ורוח כל בשר תפאר
ותרומם זכרך, מלכנו, תמיד. מן העולם ועד העולם אתה אל,
ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע, פודה ומציל ומפרנס
ומרחם בכל עת צרה וצוקה. אין לנו מלך אלא אתה. אלהי
הראשונים והאחרונים, אלוה כל בריות, אדון כל תולדות,
המהלל ברב התשבחות, המנהג עולמו בחסד ובריותיו
ברחמים. ויי לא ינום ולא ישן - המעורר ישנים והמקיץ
נרדמים, והמשיח אלמים והמתיר אסורים והסומך נופלים
והזוקף כפופים. לך לבדך אנחנו מודים. אלו פינו מלא שירה
כים, ולשוננו רנה כהמון גליו, ושפתותינו שבח כמרחבי רקיע,
ועינינו מאירות כשמש וכירח, וידינו פרושות כנשרי שמים,
ורגלינו קלות כאילות - אין אנחנו מספיקים להודות לך, יי
אלהינו ואלהי אבותינו, ולברך, את שמך על אחת, מאלף,
אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים, הטובות שעשית עם אבותינו,
ועמנו. ממצרים גאלתנו, יי אלהינו, ומבית עבדים פדיתנו,
ברעב זנתנו ובשבע כלכלתנו, מחרב הצלתנו ומדבר מלטתנו,

הגדה של פסח כיד המלך

וּמְחַלִּים רָעִים וְנֶאֱמָנִים דְּלִיתָנוּ. עַד הִנֵּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ וְלֹא עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ, וְאֵל תִּטְשֵׁנוּ, " אֱלֹהֵינוּ, לִנְצַח. עַל כֵּן אֲבָרִים שֶׁפִּלְגֶת בְּנוֹ וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנִּפְחָת בְּאֶפְינוּ וְלִשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁמְתָ בְּפִינוּ - הֵן הֵם יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפְאְרוּ וַיְרֹמְמוּ וַיַּעֲרִיצוּ וַיִּקְדִּישׁוּ וַיִּמְלִיכוּ אֶת שִׁמְךָ מִלְּכָנוּ. כִּי כָל פֶּה לָךְ יוֹדֶה, וְכָל לִשׁוֹן לָךְ תִּשָּׁבַע, וְכָל בֶּרֶךְ לָךְ תִּכְרַע, וְכָל קוֹמָה לִפְנֶיךָ תִּשְׁתַּחֲוֶה, וְכָל לְבָבוֹת יִירְאוּךָ, וְכָל קֶרֶב וְכָלִיּוֹת יִזְמְרוּ לְשִׁמְךָ, כַּדָּבָר שֶׁכָּתוּב, כָּל עֲצַמְתִּי תֹאמַרְנָה: " מִי כְמוֹךָ מִצִּיל עֲנִי מִחֲזַק מִמֶּנּוּ וְעֲנִי וְאֲבִיוֹן מִגְזָלוֹ. מִי יִדְמָה לָךְ וּמִי יִשְׁוֶה לָךְ וּמִי יַעֲרֶךְ לָךְ הָאֵל הַגָּדוֹל, הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא, אֵל עֲלִיוֹן, קִנְיָה שָׁמַיִם וְאָרֶץ. נְהַלְלֶךָ וְנִשְׁבְּחֶךָ וְנִפְאָרְךָ וְנִבְרַךְ אֶת שֵׁם קִדְשֶׁךָ, כְּאֲמוּר: לְדוֹד, בְּרַכִּי נַפְשִׁי אֶת " וְכָל קָרְבִי אֶת שֵׁם קִדְשׁוֹ.

הָאֵל בְּתַעֲצֻמוֹת עֲזָךְ, הַגָּדוֹל בְּכָבוֹד שִׁמְךָ, הַגְּבוּר לִנְצַח וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ, הַמְּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשְׂאָ. שׁוֹכֵן עַד מְרוֹם וְקִדּוּשׁ שְׁמוֹ. וְכָתוּב: רַנְנוּ צְדִיקִים בִּיהוָה, לַיִּשְׂרָאִים נְאוּה תְהִלָּה. בְּפִי יִשְׂרָאִים תִּתְהַלֵּל, וּבְדַבְּרֵי צְדִיקִים תִּתְבָּרַךְ, וּבְלִשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְרוֹמֵם, וּבְקֶרֶב קִדּוּשִׁים תִּתְקַדֵּשׁ.

וּבְמִקְהֵלוֹת רַבּוֹת עִמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יִתְפָּאֵר שִׁמְךָ, מִלְּכָנוּ, בְּכָל דּוֹר וְדוֹר, שֶׁכֵּן חוֹבֵת כָּל הַיְצוּרִים לִפְנֶיךָ, " אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵהֵי אֲבוֹתֵינוּ, לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבַּח, לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדְר לְבָרַךְ, לְעַלָּה וְלִקְלֵס עַל כָּל דְּבָרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשִׁי עַבְדְּךָ, מְשִׁיחֶךָ.

יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לְעַד מִלְּכָנוּ, הָאֵל הַמְּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקִּדּוּשׁ בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ, כִּי לָךְ נְאֻה, " אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיר וְשִׁבְחָה, הִלֵּל וְזִמְרָה, עֵז וּמְמִשְׁלָה, נְצַח, גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה, תְהִלָּה וְתִפְאָרֶת, קִדְשָׁה וּמַלְכוּת, בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. בְּרוּךְ אַתָּה " אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל בְּתִשְׁבָּחוֹת, אֵל הַהוֹדָאוֹת, אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת, הַבוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה, מֶלֶךְ אֵל חַי הָעוֹלָמִים.

לשם יחוד קב"ה ושכינתיה הריני בא לקיים את מצוות שתיית הכוס הרביעי מארבע כוסות שתיקנו חכמים כנגד השלב הרביעי של יציאת מצרים. כמו שכתוב "וגאלתי

הגדה של פסח כיד המלך

אתכם בשפטים גדולים" שהם הניסים שנעשו לבני ישראל בקריעת ים סוף⁴¹, והוא כנגד עבודתנו בעולם הבא⁴².

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן.
ושותה בהסיבת שמאל

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, על הגפן ועל פרי הגפן, על תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו לאכל מפריה ולשבע מטובה רחם נא ד' אלקינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מזבחך ועל היכלך ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו והעלנו לתוכה ושמחנו בבנינה ונאכל מפריה ונשבע מטובה ונברכה עליה בקדשה ובטהרה (בשבת: ורצה והחליצנו ביום השבת הזה) ושמחנו ביום חג המצות הזה, כי אתה ד' טוב ומטיב לכל ונודה לך על הארץ ועל פרי הגפן. ברוך אתה ד' על הארץ ועל פרי הגפן. (על יין ומיץ ענבים מתוצרת הארץ מסיים: כי אתה ד' טוב ומטיב לכל ונודה לך על הארץ ועל פרי גפנה. ברוך אתה ד' על הארץ ועל פרי גפנה).

נרצה

חסל סדור פסח כהלכתו, ככל משפטו וחקתו. כאשר זכינו לסדר אותו כן נזכה לעשותו. זך שוכן מעונה, קומם קהל עדת מי מנה. בקרוב נהל נטעי כנה פדוים לציון ברנה.
לשנה הבאה בירושלים.

בארץ ישראל אומרים:

לשנה הבאה בירושלים הבנויה.

יש נוהגים בחוץ לארץ בליל שני של פסח לספור כאן ספירת העמר:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על ספירת העמר.
היום יום אחד בעמר.

⁴¹ עיין מלבי"ם: (שמות ו, ו) "בשפטים גדולים להעניש המצריים במה שטבעו בים סוף, שהיה משפט מדה כנגד מדה, כמ"ש כי בדבר אשר זדו עליהם".
⁴² לשון הגר"א: "הרביעי הוא נגד עולם הבא, ולכן אומרים עליו הלל הגדול".
ישנם שני שלבים שנקראים "עולם הבא". שלב אחד: אחרי המות, הנשמה מגיעה לחיי העולם הבא. שלב שני: לעתיד אחרי תחיית המתים באלף השביעי, נגיע בעז"ה לחיי העולם הבא. ועל שלב זה מדובר כאן.

הגדה של פסח כיד המלך

בליל ראשון אומרים:

וּבִכְן וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה אֶז רֹב נְסִים הַפְּלֵאתָ בַּלַּיְלָה, בְּרֹאשׁ אֲשֶׁמוֹרֶת זֶה הַלַּיְלָה, גַּר צֶדֶק נִצַּחְתָּנוּ כְּנַחֲלֵק לוֹ לַיְלָה, וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה.

דִּנְתָּ מֶלֶךְ גֵּרָר בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה, הַפְּחַדְתָּ אֶרְמִי בְּאֶמֶשׁ לַיְלָה, וַיִּשָּׂר יִשְׂרָאֵל לְמִלְאָךְ וַיִּוֹכַל לוֹ לַיְלָה, וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה.

זָרַע בְּכוֹרֵי פְתָרוֹס מְחַצֶּת בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה, חִילָם לֹא מִצְאוּ בְּקוֹמָם בַּלַּיְלָה, טִיסַת נְגִיד חֲרָשֶׁת סְלִית בְּכוֹכְבֵי לַיְלָה, וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה.

יַעֲץ מְחַרֵּף לְנוֹפֵף אוֹוִי, הוֹבִשְׁתָּ פְגָרִיו בַּלַּיְלָה, כָּרַע בֵּל וּמִצְבוֹ בְּאִישׁוֹן לַיְלָה, לְאִישׁ חֲמוּדוֹת נִגְלָה רֵז חֲזוֹת לַיְלָה, וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה.

מִשְׁתַּכַּר בְּכִלֵי קִדְשׁ נִהְרַג בּוֹ בַּלַּיְלָה, נוֹשַׁע מִבוֹר אֶרִיּוֹת פּוֹתֵר בַּעֲתוֹתַי לַיְלָה, שִׁנְאָה נָטַר אֶגְגִי וְכָתַב סְפָרִים בַּלַּיְלָה, וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה.

עוֹרֶרְתָּ נֶצְחָךְ עָלָיו בְּנִדְד שְׁנַת לַיְלָה, פּוֹרָה תִּדְרוֹךְ לְשׁוֹמֵר מֵהַ מְלִיָּה, צָרַח כְּשׁוֹמֵר וְשָׁח אֶתָּא בְּקָר וְגַם לַיְלָה, וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה.

קָרַב יוֹם אֲשֶׁר הוּא לֹא יוֹם וְלֹא לַיְלָה, רָם הוֹדַע כִּי לָךְ הַיּוֹם אָף לָךְ הַלַּיְלָה, שׁוֹמְרִים הַפְּקֵד לְעִירְךָ כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה, תִּתְּאִיר כְּאוֹר יוֹם חֲשַׁפְתָּ לַיְלָה, וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה.

בליל שני אומרים:

וּבִכְן וְאִמְרַתֶּם זָבַח פֶּסַח

אֶמֶץ גְּבוּרוֹתֶיךָ הַפְּלֵאתָ בַּפֶּסַח, בְּרֹאשׁ כָּל מוֹעֲדוֹת נִשְׁאֵת פֶּסַח, גְּלִיתָ לְאֶזְרָחֵי חֲצוֹת לַיְל פֶּסַח, וְאִמְרַתֶּם זָבַח פֶּסַח.

דָּלְתִיו דְּפַקְתָּ כָּחַם הַיּוֹם בַּפֶּסַח, הִסְעִיד נוֹצְצִים עֲגוֹת מִצוֹת בַּפֶּסַח, וְאֵל הַבְּקָר רָץ זָכַר לְשׁוֹר עֶרְךָ פֶּסַח, וְאִמְרַתֶּם זָבַח פֶּסַח.

זוֹעְמוֹ סְדוּמִים וְלוֹהֵטוֹ בְּאִשׁ בַּפֶּסַח, חֲלַץ לוֹט מֵהֶם וּמִצוֹת אָפָה בְּקֶץ פֶּסַח, טֹאטְאֵת אֲדַמַּת מֶף וְנֶף בְּעִבְרָךְ בַּפֶּסַח, וְאִמְרַתֶּם זָבַח פֶּסַח.

הגדה של פסח כיד המלך

יְהִי רֹאשׁ כָּל אוֹן מְחַצֵּת בְּלֵיל שְׁמוֹר פֶּסַח, כְּבִיר, עַל בֶּן בְּכוֹר
פֶּסַח בְּדָם פֶּסַח, לְבִלְתִּי תֵת מִשְׁחִית לְבֹא בְּפִתְחֵי בִפְסוֹח,
וְאִמְרָתֶם זָבַח פֶּסַח.

מִסְגֵּרֵת סִגְרָה בְּעֵתוֹתֵי פֶסַח, נִשְׁמְדָה מִדֵּין בְּצִלְלֵי שְׁעוֹרֵי עֹמֵר
פֶּסַח, שׁוֹרְפוֹ מִשְׁמֵנֵי פוֹל וְלוֹד בִּיקֵד יְקוֹד פֶּסַח, וְאִמְרָתֶם זָבַח
פֶּסַח.

עוֹד הַיּוֹם בְּנֵב לְעֵמוּד עַד גָּעָה עוֹנֵת פֶּסַח, פֶּס יַד כְּתָבָה לְקַעֲקַע
צוֹל בִּפְסוֹח, צָפָה הַצְּפִית עֶרוֹךְ הַשְּׁלַחן בִּפְסוֹח, וְאִמְרָתֶם זָבַח
פֶּסַח.

קָהַל כְּנֶסֶה הַדָּסָה לְשִׁלֵּשׁ צוּם בִּפְסוֹח, רֹאשׁ מִבֵּית רֶשַׁע מְחַצֵּת
בְּעֵץ חֲמֻשִׁים בִּפְסוֹח, שְׁתֵּי אֵלֶּה רָגַע תְּבִיא לְעוֹצִית בִּפְסוֹח, תַּעֲזֹ
יְדָךְ וְתֵרוּם יְמִינְךָ כְּלִיל הַתְּקַדֵּשׁ חַג פֶּסַח, וְאִמְרָתֶם זָבַח פֶּסַח.

כִּי לוֹ נֶאֱמָר, כִּי לוֹ יֵאָה.

אֲדִיר בְּמִלּוֹכָה, בְּחוֹר כְּהֻלָּה, גְּדוּדֵיו יֹאמְרוּ לוֹ: לָךְ וְלָךְ, לָךְ כִּי
לָךְ, לָךְ אֵף לָךְ, לָךְ יי הַמְּמַלְכָה, כִּי לוֹ נֶאֱמָר, כִּי לוֹ יֵאָה.

דְּגוּל בְּמִלּוֹכָה, הַדּוֹר כְּהֻלָּה, וְתִיקֵיו יֹאמְרוּ לוֹ: לָךְ וְלָךְ, לָךְ כִּי
לָךְ, לָךְ אֵף לָךְ, לָךְ יי הַמְּמַלְכָה, כִּי לוֹ נֶאֱמָר, כִּי לוֹ יֵאָה.

זַכָּאי בְּמִלּוֹכָה, חֲסִין כְּהֻלָּה טַפְסָרֵיו יֹאמְרוּ לוֹ: לָךְ וְלָךְ, לָךְ כִּי
לָךְ, לָךְ אֵף לָךְ, לָךְ יי הַמְּמַלְכָה, כִּי לוֹ נֶאֱמָר, כִּי לוֹ יֵאָה.

יְחִיד בְּמִלּוֹכָה, כְּבִיר כְּהֻלָּה לְמוֹדֵיו יֹאמְרוּ לוֹ: לָךְ וְלָךְ, לָךְ כִּי
לָךְ, לָךְ אֵף לָךְ, לָךְ יי הַמְּמַלְכָה, כִּי לוֹ נֶאֱמָר, כִּי לוֹ יֵאָה.

מוֹשֵׁל בְּמִלּוֹכָה, נוֹרָא כְּהֻלָּה סְבִיבֵיו יֹאמְרוּ לוֹ: לָךְ וְלָךְ, לָךְ כִּי
לָךְ, לָךְ אֵף לָךְ, לָךְ יי הַמְּמַלְכָה, כִּי לוֹ נֶאֱמָר, כִּי לוֹ יֵאָה.

עֲנִיו בְּמִלּוֹכָה, פּוֹדֵה כְּהֻלָּה, צְדִיקֵיו יֹאמְרוּ לוֹ: לָךְ וְלָךְ, לָךְ כִּי
לָךְ, לָךְ אֵף לָךְ, לָךְ יי הַמְּמַלְכָה, כִּי לוֹ נֶאֱמָר, כִּי לוֹ יֵאָה.

קְדוֹשׁ בְּמִלּוֹכָה, רַחוּם כְּהֻלָּה שְׁנֵאֲנֵיו יֹאמְרוּ לוֹ: לָךְ וְלָךְ, לָךְ כִּי
לָךְ, לָךְ אֵף לָךְ, לָךְ יי הַמְּמַלְכָה, כִּי לוֹ נֶאֱמָר, כִּי לוֹ יֵאָה.

תְּקִיף בְּמִלּוֹכָה, תּוֹמֵךְ כְּהֻלָּה תְּמִימֵיו יֹאמְרוּ לוֹ: לָךְ וְלָךְ, לָךְ כִּי
לָךְ, לָךְ אֵף לָךְ, לָךְ יי הַמְּמַלְכָה, כִּי לוֹ נֶאֱמָר, כִּי לוֹ יֵאָה.

הגדה של פסח כיד המלך

אדיר הוא יבנה ביתו בקרוב.
במהרה, במהרה, בימינו בקרוב. אל בנה, אל בנה, בנה ביתך בקרוב.
בחור הוא, גדול הוא, דגול הוא יבנה ביתו בקרוב. במהרה, במהרה, בימינו בקרוב. אל בנה, אל בנה, בנה ביתך בקרוב.
הדור הוא, ותיק הוא, זכאי הוא יבנה ביתו בקרוב. במהרה, במהרה, בימינו בקרוב. אל בנה, אל בנה, בנה ביתך בקרוב.
חסיד הוא, טהור הוא, יחיד הוא יבנה ביתו בקרוב. במהרה, במהרה, בימינו בקרוב. אל בנה, אל בנה, בנה ביתך בקרוב.
כביר הוא, למוד הוא, מלך הוא יבנה ביתו בקרוב. במהרה, במהרה, בימינו בקרוב. אל בנה, אל בנה, בנה ביתך בקרוב.
נורא הוא, סגיב הוא, עזוז הוא יבנה ביתו בקרוב. במהרה, במהרה, בימינו בקרוב. אל בנה, אל בנה, בנה ביתך בקרוב.
פודה הוא, צדיק הוא, קדוש הוא יבנה ביתו בקרוב. במהרה, במהרה, בימינו בקרוב. אל בנה, אל בנה, בנה ביתך בקרוב.
רחום הוא, שדי הוא, תקיף הוא יבנה ביתו בקרוב. במהרה, במהרה, בימינו בקרוב. אל בנה, אל בנה, בנה ביתך בקרוב.

אחד מי יודע? אחד אני יודע: אחד אלהינו שבשמים ובארץ.
שנים מי יודע? שנים אני יודע: שני לחות הברית. אחד אלהינו שבשמים ובארץ.
שלושה מי יודע? שלושה אני יודע: שלושה אבות, שני לחות הברית, אחד אלהינו שבשמים ובארץ.
ארבע מי יודע? ארבע אני יודע: ארבע אמהות, שלושה אבות, שני לחות הברית, אחד אלהינו שבשמים ובארץ.
חמשה מי יודע? חמשה אני יודע: חמשה חומשי תורה, ארבע אמהות, שלושה אבות, שני לחות הברית, אחד אלהינו שבשמים ובארץ.
ששה מי יודע? ששה אני יודע: ששה סדרי משנה, חמשה חומשי תורה, ארבע אמהות, שלושה אבות, שני לחות הברית, אחד אלהינו שבשמים ובארץ.

הגדה של פסח כיד המלך

שְׁבַעַה מִי יוֹדֵעַ? שְׁבַעַה אָנִי יוֹדֵעַ: שְׁבַעַה יָמֵי שַׁבָּתָא, שְׁשָׁה סְדְרֵי מְשָׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְץ. שְׁמוֹנָה מִי יוֹדֵעַ? שְׁמוֹנָה אָנִי יוֹדֵעַ: שְׁמוֹנָה יָמֵי מִלָּה, שְׁבַעַה יָמֵי שַׁבָּתָא, שְׁשָׁה סְדְרֵי מְשָׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְץ.

תְּשַׁעָה מִי יוֹדֵעַ? תְּשַׁעָה אָנִי יוֹדֵעַ: תְּשַׁעָה יְרַחֵי לְדָה, שְׁמוֹנָה יָמֵי מִלָּה, שְׁבַעַה יָמֵי שַׁבָּתָא, שְׁשָׁה סְדְרֵי מְשָׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְץ.

עֶשְׂרָה מִי יוֹדֵעַ? עֶשְׂרָה אָנִי יוֹדֵעַ: עֶשְׂרָה דְבָרֵי, תְּשַׁעָה יְרַחֵי לְדָה, שְׁמוֹנָה יָמֵי מִלָּה, שְׁבַעַה יָמֵי שַׁבָּתָא, שְׁשָׁה סְדְרֵי מְשָׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְץ.

אַחַד עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ? אַחַד עָשָׂר אָנִי יוֹדֵעַ: אַחַד עָשָׂר כּוֹכְבֵיָא, עֶשְׂרָה דְבָרֵי, תְּשַׁעָה יְרַחֵי לְדָה, שְׁמוֹנָה יָמֵי מִלָּה, שְׁבַעַה יָמֵי שַׁבָּתָא, שְׁשָׁה סְדְרֵי מְשָׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְץ.

שְׁנַיִם עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ? שְׁנַיִם עָשָׂר אָנִי יוֹדֵעַ: שְׁנַיִם עָשָׂר שַׁבְּטֵיָא, אַחַד עָשָׂר כּוֹכְבֵיָא, עֶשְׂרָה דְבָרֵי, תְּשַׁעָה יְרַחֵי לְדָה, שְׁמוֹנָה יָמֵי מִלָּה, שְׁבַעַה יָמֵי שַׁבָּתָא, שְׁשָׁה סְדְרֵי מְשָׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְץ.

שְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ? שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אָנִי יוֹדֵעַ: שְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִדְּיָא. שְׁנַיִם עָשָׂר שַׁבְּטֵיָא, אַחַד עָשָׂר כּוֹכְבֵיָא, עֶשְׂרָה דְבָרֵי, תְּשַׁעָה יְרַחֵי לְדָה, שְׁמוֹנָה יָמֵי מִלָּה, שְׁבַעַה יָמֵי שַׁבָּתָא, שְׁשָׁה סְדְרֵי מְשָׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְץ.

הגדה של פסח כיד המלך

יעקב אבינו לקח את הברכות מיצחק ע"י שהביא לו שני גדיי עיזים כמו שכתוב "קח לי שני גדיי עיזים טובים", ולכן הברכות מכונות "חד גדיא, חד גדיא". וזה שאומר הפיטן: חד גדיא, חד גדיא, אלו הברכות דזבין אבא אבינו יעקב מעשו בתרי זוזי, לחם ונזיד עדשים, ולכן הברכות היו מגיעות לו כדין, חד גדיא, חד גדיא. ויעקב אבינו מסר ליוסף את הבכורה והברכות⁴³. ולכן בברכות שברך יעקב את בניו

---

⁴³ הגר"א מחדש שיעקב מסר את הברכות ליוסף, אע"פ שבפשטות הברכות נמסרו מיעקב לכל השבטים. וכן איתא במדרש (במ"ר יא, ד) וז"ל: "והיה ברכה, כתיב: ואברכך מה תלמוד לומר והיה ברכה? אמר רבי אליעזר: אמר לו הקב"ה: משבראתי עולמי ועד עכשיו, הייתי זקוק לברך את בריותי, שנאמר (ברא', א): **ויברך אותם אלהים וגו'.** ואומר (שם, ט): **ויברך אלהים את נח ואת בניו.** אבל מכאן ואילך, הרי ברכות מסורות לך. למאן דהני לך למברכה ברוך, (= את מי שאתה רוצה לברך, ברך) ואעפ"כ לא בירך אברהם לבניו. וכו'. כשנפטר אברהם, נגלה הקדוש ברוך הוא על יצחק וברכו, שנאמר (שם, כה): **ויהי אחרי מות אברהם, ויברך אלהים את יצחק בנו וגו',** ויצחק ברך את יעקב, ויעקב ברך לשנים עשר שבטים, שנאמר (שם מט): **כל אלה שבטי ישראל שנים עשר וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם.** מכאן ואילך, אמר הקב"ה: הרי הברכות מסורות לכם, הכהנים יהיו מברכים את בני, כשם שאמרתי לאברהם אביהם: **והיה ברכה לך נאמר: כה תברכו וגו'.**

האור החיים (ברא' מח, טו) על הפסוק "ויברך את יוסף ויאמר האלהים אשר התהלכו אבתי לפניו אברהם ויצחק האלהים הרעה אתי מעודי עד היום הזה: המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבתי אברהם ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ", כותב: "ויברך את יוסף, לא ראינו ברכה ליוסף כאן. ורמב"ן פי' כי ברכת הבנים היא ברכת יוסף וכו'. ואין הדעת נוחה בזה כי למה לא יתברך יוסף עצמו בדברים הנוגעים אליו בפרטות. והנכון בעיני כי בתיבת ויברך רשם הכתוב כי בירך ליוסף שיהיה תמיד מבורך.

עוד יתבאר על פי דבריהם שאמרו: שמפתח הברכות היה ביד אברהם ומסרו ליצחק ויצחק מסרו ליעקב ויעקב מסרו ליוסף, (במדרש אצלינו כתוב שמסר לשנים עשר שבטים וכדלעיל) והוא אומר ויברך וגו' פירוש מסר בידו מפתח הברכות, עכ"ל.

ונראה לבאר: ע"פ מה שכתב חמי הגאון ר' לייב היימאן זצ"ל (חקרי לב בראשית וישב): "מהותו ועניינו של יוסף, היא השלמה ליעקב אבינו, שרק על ידה הגיע לשלימות", וכו', ולכן יעקב לקח את מנשה ואפרים להשלים את הי"ב שבטים. ולכן המסורת שהגואל שיבא ישתמש בלשון "פקוד יפקוד" עברה דרך יוסף, כמבואר בסוף פרשת ויחי, עיי"ש שמאריך לבאר עניין זה.

ולפי"ז מובן מדוע יעקב העביר את הברכות ליוסף, ויוסף הוא שהעביר את הברכות לשאר השבטים.

הגדה של פסח כיד המלך

רק אצל יוסף כתוב לשון ברכה "ברכות אביך וכו' תהיינה לראש יוסף"

וְאֶתָא שׁוֹנְרָא אֵלּוּ הַשְּׁבִטִים שְׁקִנְאוּ בְיוֹסֵף. כְּטַבַּע הַחֲתוּל שְׁמִקְנָא⁴⁴. וְאֶכְלָה לְגַדְיָא, וּמָכְרוּ אוֹתוֹ לַמִּצְרִים, וְעַל יַדֵּי כַךְ רָצוּ לַבְטַל אֶת הַבְּכוּרָה וְהַבְּרֻכּוֹת דְּזַבִּין אֲבָא בְּתֵרֵי זִוְיָי, חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא.

וְאֶתָא כְּלָבָא הַמִּצְרִים שְׁנִקְרָאוּ כְּלָבָא. וְנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא, לְעַם יִשְׂרָאֵל. שְׁנַעֲנִשׁוּ בַגִּלָּל מִכִּירַת יוֹסֵף. דְּאֶכְלָה לְגַדְיָא, דְּזַבִּין אֲבָא בְּתֵרֵי זִוְיָי, חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא.

וְאֶתָא חוּטְרָא הַמְטָה, שַׁעֲשֵׂה עֶשֶׂר מִכּוֹת, וְהַשְׁתַּמְשׁוּ בּוֹ עַד חוּרְבַן בֵּית רֵאשׁוֹן⁴⁵. וְכֹל הַטּוֹבוֹת שֶׁהָיוּ בַמַּדְבָּר וּבבֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִקְרָאוּ ע"שׁ הַמְטָה. וְהִפָּה לְכָלָבָא, דְּנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא, דְּאֶכְלָה לְגַדְיָא, דְּזַבִּין אֲבָא בְּתֵרֵי זִוְיָי, חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא.

וְאֶתָא נוֹרָא הַיֵּצֵר הַרַע. וְשַׁרְף לְחוּטְרָא, אֶת זְכוֹת הַמְטָה וּנְחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. דְּהִפָּה לְכָלָבָא, דְּנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא, דְּאֶכְלָה לְגַדְיָא, דְּזַבִּין אֲבָא בְּתֵרֵי זִוְיָי, חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא.

וְאֶתָא מֵיָא כְּנִסַּת יִשְׂרָאֵל, אַנְשֵׁי כְּנִסַּת הַגְּדוּלָה. וְכָבָה לְנוֹרָא, בֵּיטְלוּ אֶת הַיֵּצֵר הַרַע שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה, וּבְנוּ אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. דְּשַׁרְף לְחוּטְרָא, דְּהִפָּה לְכָלָבָא, דְּנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא, דְּאֶכְלָה לְגַדְיָא, דְּזַבִּין אֲבָא בְּתֵרֵי זִוְיָי, חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא.

וְאֶתָא תוֹרָא אֲדוּם. וְשַׁתָּה לְמֵיָא, וְהַחֲרִיבּוּ אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שְׁבָנוּ אַנְשֵׁי כְּנִסַּת הַגְּדוּלָה. דְּכָבָה לְנוֹרָא, דְּשַׁרְף לְחוּטְרָא,

⁴⁴ לשון הגר"א: "כמו שאמרו חז"ל, כי אין במידת הקנאה כמו השונרא שמקנא בחברתה".

⁴⁵ וז"ל המדרש (ילקוט שמעוני במד' כ, ח) "קח את המטה – זה שאמר הכתוב 'מטה עוזך ישלח ה' מציון', זה המטה שהיה ביד יעקב אבינו שנאמר 'כי במקלי עברתי', והוא המטה שהיה ביד יהודה שנאמר 'חותמך ופתילך ומטך אשר בידך', והוא היה ביד משה שנאמר 'ואת המטה הזה תקח בידך', הוא היה ביד אהרן שנאמר 'וישלך אהרן את מטהו', והוא היה ביד דוד שנאמר 'ויקח מקלו בידו', והוא היה ביד כל מלך ומלך עד שחרב בית המקדש, וכן עתיד אותו המטה לימסר למלך המשיח, וכן עתיד לרדות בו את אומות העולם, לכך נאמר 'מטה עוזך ישלח ה' מציון'".

לא ידוע מה קרה למטה לאחר חורבן בית המקדש הראשון.

הגדה של פסח כיד המלך

דְּהִפָּה לְכַלְבָּא, דְּנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא, דְּאֶכְלָה לְגִדְיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרִי
זוּזִי, חַד גְּדִיָא, חַד גְּדִיָא.
וְאַתָּא הַשׁוּחֵט מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף. וְשָׁחַט לְתוֹרָא⁴⁶, דְּשָׁתָה לְמִיָּא,
דְּכָבָה לְנוֹרָא, דְּשָׁרְף לְחוּטְרָא, דְּהִפָּה לְכַלְבָּא, דְּנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא,
דְּאֶכְלָה לְגִדְיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרִי זוּזִי, חַד גְּדִיָא, חַד גְּדִיָּא.
וְאַתָּא מְלָאךְ הַמָּוֶת וַיִּתְלַבֵּשׁ בְּאָדָם שְׁמוֹ אַרְמִילוֹס רְשִׁיעָא⁴⁷.
וְשָׁחַט לְשׁוּחֵט, וַיְהַרוֹג אֶת מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף. דְּשָׁחַט לְתוֹרָא,

---

⁴⁶ עיין רש"י (ברא' ל, כה): "כאשר ילדה רחל את יוסף – משנולד שטנו של עשו שנאמר (עובדיה, א): והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש אש בלא להבה אינו שולט למרחוק משנולד יוסף בטח יעקב בהקב"ה ורצה לשוב". ועוד איתא במדרש תנחומא (וישלח, א) שכדי להתריע את עשו, יעקב לא הודיע לו רק על לידת יוסף, אלא גם על משיח בן-דוד שעתיד לצאת. וכך כתוב: "ויהי לי שור- אין לי לירא ממך שהרי נולד יוסף שנקרא שור, שנאמר (דבר' לג, ז) בכור שורו הדר לו. וחמור- זה משיח בן דוד שנאמר (זכריה ט, ט) עני ורוכב על חמור".

ממדרש זה רואים שיעקב הכיר גם בכוחו של משיח בן דוד כנגד עשו. ועיין הערה הבאה מהאר"י ז"ל שצריך לכוון ב"וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין", שהיא ברכה על משיח בן דוד, שמשיח בן יוסף לא ימות.

⁴⁷ **בישעיה** (יא, ד) על הפסוק "וְשָׁפֵט בְּצֶדֶק דְּלִים וְהוֹכִיחַ בְּמִשׁוֹר לְעֵנְוֵי אֶרֶץ וְהִפָּה אֶרֶץ בְּשֶׁבֶט פִּי וּבְרוּחַ שְׁפָתָיו יִמִּית רָשָׁע", שמדבר על המשיח, מתרגם התרגום על המילים "וּבְרוּחַ שְׁפָתָיו יִמִּית רָשָׁע": "ובמליל ספוותיה יהי ממתית ארמילוס רשעא".

באמונות ודעות לר' סעדיה גאון כתב: "אבל קדמונינו ז"ל קיבלו שתקראנה אותנו צרות רבות ורעות, וכו', ואמרו שסיבת זה (של הצרות) עמידת איש מבני יוסף בהר הגליל, ויתקבצו אליו אנשים מבני עמנו, וילך אל ירושלים אחר שיהיה ברשות אדום, ויעמוד שם עמם זמן, ואחר כן יעלה עליהם מלך ששמו **ארמילוס**, וילחם בה, וילכוד העיר ויהרוג וישבה ויענה, ויהיה האיש אשר משבט יוסף בכלל ההרוגים, ויהיו עמנו בצרות גדולות. עד אשר ירעבו ויצמאו וכו' ואז יראה להם אליהו ותבוא הגאולה... ויבא בן דוד פתאום... עד אשר יגיע אל ירושלים. ואם תהיה ביד ארמילוס, יהרוג אותנו ויתפשנה" עכ"ל.

בשער הכוונות (דרושי העמידה דרוש ו') כתב ר' חיים ויטאל (תלמיד האר"י ז"ל) "ובאומרו וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין, צריך לכוין כונה זו אשר פירשו שמעיה ואבטליון למורי ז"ל יום א', אשר הלכנו לגוש חלב להשתטח על קבריהם, ושם אמרו לו הם עצמם: שצריך לכוין במלות אלו בג' תפלות שבכל יום ויום, **לכוין להתפלל לשי"ת על משיח בן יוסף שיחיה ולא ימות ע"י ארמילוס רשעא**, כמ"ש רז"ל על פסוק חיים שאל ממך נתת לו כו'. ונודע מספר הזוהר בר"מ פ' תצא דרע"ו ע"ב דמשה סביל כמה מכתשין בגין דלא יתקטיל משיח בן יוסף כו'. ועליו אנו מתפללין וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין".

הגדה של פסח כיד המלך

דְּשַׁתָּה לְמִיָּא, דְּכָבָה לְנוֹרָא, דְּשַׁרְף לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכַלְבָּא,
דְּנָשַׁךְ לְשׁוּנְרָא, דְּאָכְלָה לְגִדְיָא, דְּזָבִין אַבָּא בְּתַרֵּי זױזֵי, חַד
גְּדִיָּא, חַד גְּדִיָּא.

וְאַתָּא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עִם מְשִׁיחַ בֶּן דּוּד וְשַׁחֲט לְמַלְאָךְ
הַמָּוֶת, דְּשַׁחֲט לְשׁוּחֲט, דְּשַׁחֲט לְתוֹרָא, דְּשַׁתָּה לְמִיָּא, דְּכָבָה
לְנוֹרָא, דְּשַׁרְף לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכַלְבָּא, דְּנָשַׁךְ לְשׁוּנְרָא, דְּאָכְלָה
לְגִדְיָא, דְּזָבִין אַבָּא בְּתַרֵּי זױזֵי, חַד גְּדִיָּא, חַד גְּדִיָּא.

השלמה להערה 14

בהערה הנ"ל הבאנו "בריאת העולם בכללות לעולם כולו היה בחודש תשרי. שבמחלוקת מתי נברא העולם (ר"ה י, ב) ר' אליעזר אומר בתשרי, ור' יהושע אומר בניסן. הלכה כר' אליעזר. ומבואר בספרים ששניהם צודקים, בפועל העולם נברא בתשרי, ועלה במחשבה לבראות בניסן. ובריאת העולם בפרטות לישראל התחילה בניסן, שבט"ו ניסן במכת בכורות היה שיא ההתגלות שהקב"ה שולט בכל הבריאה כולה. שאז התבטלו כל כוחות פרעה שעשה עצמו אלוה, וכל כוחות הכישוף של מצרים, עד שפרעה ומצרים שלחו אותם ממצרים. והתגלה שהקב"ה הוא היחיד השולט בכל. והגמר היה בשעת קבלת התורה.

לכאורה: אם אנו משוים בין בריאת העולם הכללית, לבריאת עם ישראל הפרטית, כמו שבבריאת העולם הכללית השלב הראשון של המחשבה היה בניסן, והשלב השני של הבריאה בפועל היה בתשרי, כך היה צריך להיות בבריאת עם ישראל הפרטי, שהשלב הראשון היה בניסן, והשלב השני בתשרי, ולא בסיון.

ונראה: שלמעשה קבלת התורה בסיון התבטלה משום חטא העגל, והתחדשה בתשרי ביום כיפור בשעת הורדת לוחות שניות. **ועוד:** הבאנו בהערה בשם חמי ר' אריה לייב היימאן, שאחרי שהקב"ה סלח לישראל על חטא העגל, הוא נתן להם סוכות ושמחת תורה כחזרה על פסח ושבועות, ולכן שמחת תורה בשמיני עצרת ולא בשבועות, וא"כ השלב השני היה באמת בתשרי.

ועיין גמ': (סוכה נב, א) "הא הספידא מאי עבידתיה פליגי בה רבי דוסא ורבנן חד אמר על משיח בן יוסף שנהרג וחד אמר על יצה"ר שנהרג". **וכותב המהרש"א:** "דבגאולה העתידה במהרה בימינו, בתחילה יבא משיח בן יוסף, שאין זרעו של עשו כלה אלא ע"י משיח בן יוסף, אבל ע"י עובדי כוכבים רבים שיבואו לירושלים יהרג, ולא תהיה גאולה שלימה עד בא משיח בן דוד, כמפורש בכמה מקראות".